

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ
ЖАРАНСЫЗДЫК:
УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО**

МАЗМУНУ

БАШ СӨЗ 5

**ЖАРАНДЫСЫЗДЫК МАСЕЛЕЛЕРИ БОЮНЧА
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН МЫЙЗАМДАРЫНА
САЛЫШТЫРМА ТАЛДОО** 9

АПАТРИДДЕРДИН СТАТУСУ ЖӨНҮНДӨ КОНВЕНЦИЯ 43

ЖАРАНСЫЗДЫКТЫ ЖОЮУ ЖӨНҮНДӨ КОНВЕНЦИЯ.....61

БАШ СӨЗ

Урматтуу окурман,

Адам укуктарынын жалпы декларациясында “Ар бир адам жарандуулукка укуктуу. Эч ким өзүм билемдик менен жарандыгынан же жарандыгын өзгөртүү укугунан ажыратылышы мүмкүн эмес” деп айтылат. Бирок дүйнө жүзү боюнча көп миллиондогон адамдар эч бир мамлекеттин жараны катары таанылбагандыктан, негизги адам укуктарынан ажыратылгандыгы ачуу чындык- алар жарандыгы жок адамдар болуп саналат. Жарандыгы жок адамдар коомдун эң аялуу катмарларынын бири болуп саналат жана туруктуу өнүгүү процессинде артта калуу коркунучуна дуушар болушат.

Жарандыкты мамлекеттер гана бере алат же тастыктай алат, алардын жарансыздыктын алдын алуу жана азайтуу боюнча кызматташуусу абдан маанилүү. Эки универсалдуу келишим - экөө тең ушул жыйнактын аягында камтылган - бул чөйрөдөгү жакшы тажрыйбаны жана эл аралык тилектештикти жөнгө салат: *1954-жылкы Апатриддер статусу жөнүндө Конвенция жана 1961-жылкы Жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө Конвенция*. 2021-жылы 1961-жылкы Конвенциянын кабыл алынганына 60 жыл толгондуктан, Бириккен Улуттар Уюмуна¹ мүчө мамлекеттердин көпчүлүгү, алардын универсалдуу колдонулушу бир муундун ичинде жарансыздыкты жок кыларын түшүнүп, эки конвенцияга тең катышууда.

Дал ушул максатты ошол кездеги Качкындардын иштери боюнча Жогорку комиссары жана азыр БУУнун Башкы катчысы Антониу Гутерриш 2014-жылы мамлекеттер менен жарансыздыкты жоюу үчүн #IBelong 10 жылдык глобалдык кампаниясын баштаганда жарыялаган.

Жарандыгы жок адамдарды аныктоо, жарансыздыктын алдын алуу жана кыскартуу боюнча БУУнун Башкы Ассамблеясы берген биздин мандатка ылайык, БУУнун Качкындардын иштери боюнча агенттиги, БУУнун КЖКБ

---

¹ 2021-жылдын декабрына карата 96 мамлекет 1954-жылкы Апатриддер статусу жөнүндө конвенциясынын, ал эми 77 мамлекет 1961-жылкы Жарансыздыкты кыскартуу жөнүндө конвенциянын катышуучулары болуп саналат (Азербейжанды, Арменияны, Грузияны, Латвияны, Литваны, Молдова Республикасын, Түркмөнстанды жана Украинаны кошкондо).

дүйнө жүзү боюнча өкмөттөр, парламенттер, бийлик органдары жана жарандык коом менен адамдардын жарандыгы жок экендигин аныктоо жана коргоо, жарансыздык боюнча учурдагы кырдаалдарды чечүү, жаңы учурларынын пайда болушуна жол бербөө үчүн иш алып барат.

2007-жылдан бери Кыргыз Республикасынын Өкмөтү БУУнун Качкындар боюнча комиссариаты жана анын жарандык коом өнөктөштөрү менен өлкөдөгү жарансыздык көйгөйүн чечүү үчүн биргелешип иш алып барууда. 2007-жылы кабыл алынган жарандык жөнүндө прогрессивдүү мыйзам жарансыздыкты азайтуу үчүн бир нече мүмкүнчүлүктөрдү түзүп, Кыргыз Республикасы менен байланышын далилдей ала турган жарандар үчүн жөнөкөйлөштүрүлгөн жарандык алуу процедурасын белгилеген. Кийинки түзөтүүлөр критерийлерди кеңейтип, жарандыгы жоктордун санын кыскартууга көмөктөштү.

2007-жылдан бери Кыргыз Республикасынын Өкмөтү БУУнун КЖКБ жана анын жарандык коомдогу өнөктөштөрү менен өлкөдөгү жарансыздык көйгөйүн чечүү үчүн биргелешип иш алып барууда. 2007-жылы кабыл алынган жарандык жөнүндө прогрессивдүү мыйзам жарансыздыкты кыскартуу үчүн бир нече мүмкүнчүлүктөрдү түзүп, Кыргыз Республикасы менен байланышын далилдей ала турган жарандар үчүн байыр алуунун жөнөкөйлөштүрүлгөн жол-жобосун белгилеген. Кийинки түзөтүүлөр критерийлерди кеңейтип, жарандыгы жоктордун санын кыскартууга көмөктөштү.

2007 жана 2008-жылдары БУУнун КЖКБ демилгелеген изилдөөлөрдү жүргүзүүдөн кийин Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жарансыздык көйгөйүн чечүү үчүн ведомстволор аралык процессти жөнгө салган, атап айтканда жыл сайын Жогорку деңгээлдеги координациялык жыйындарды өткөрүп жана жарансыздыкты алдын алуу жана кыскартуу боюнча иш-аракеттердин улуттук планын кабыл алып. Ушул аракеттердин натыйжасында 2009-2012-жылдар аралыгында 45000ден ашык адам СССРдин эски паспортторун алмаштырууга мүмкүнчүлүк алышты, ал эми 2000ге жакын жарандыгы жок адамдар президенттин жарлыгы менен Кыргыз Республикасынын жарандыгын алышкан.

2014-жылы #IBelong кампаниясынын алкагында Кыргыз Республикасы 13700дөн ашык жарандыгы жок адамдарды, анын ичинде 2000ден ашуун

баланы аныктап, аларга туулгандыгы тууралуу күбөлүктөрүн алууга, Кыргызстандын жарандыгын тастыктоого же алууга жардам берген.

2019-жылы Кыргыз Республикасы дүйнөдө биринчилерден болуп жарансыздыктын бардык белгилүү учурларын чечкен. «Чек арасыз Фергана өрөөнүнүн юристтери» бейөкмөт уюмунун директору Азизбек Ашуров өкмөттүн бул этапка жетүүсүнө колдоо көрсөтүүдө чоң салым кошкон жана 2019-жылы Нансен Качкындарды коргоо жаатындагы сыйлыгына көрсөтүлгөн.

2019-жылдын октябрында #IBelong кампаниясынын ортосун белгилеген Жарансыздык маселелери боюнча Жогорку деңгээлдеги сегментте динамиканы колдоо менен Кыргыз Республикасы жаңыдан аныкталган учурларды чечүү жана жарансыздыктын кайталанышына жол бербөө боюнча төрт милдеттенме алган:

- 2020-жылдын аягына чейин жарандыгы жок адамдын укуктук статусун аныктоо жөнүндө жобону кабыл алуу;
- 2020-жылдын аягына чейин туулгандыгы жөнүндө күбөлүктөрү жок балдарга туулгандыгы жөнүндөк күбөлүктөрүн берүү;
- Кыргыз Республикасында төрөлгөн ар бир баланын туулгандыгын каттоону камсыздоо үчүн туулгандыгын каттоо жөнүндө улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү;
- 1954 жана 1961-жылдардагы жарансыздык жөнүндө конвенцияна катышуучу мамлекеттердин тажрыйбаларын изилдөө.

Жарандыгы жоктордун кайталанышына жол бербөөнүн зарылдыгы, мисалы, ушул төрт милдетти аткаруу менен, Кыргыз Республикасындагы жарандыгы жок адамдардын саны 2019-жылдын аягындагы 10дон 2021-жылдын акырына карата дээрлик 600гө чейин көбөйгөндүгү көрсөтүп турат.

2024-жылы кампаниянын аякташына чейин #IBelong максаттарынын бардыгына ийгиликтүү жетүү үчүн эки жылдан ашык убакыт калды жана БУУнун КЖКБ Кыргыз Республикасына ушул төрт милдеттенменин бардыгын аткарууда жана жарансыздык боюнча эки конвенцияга кошулган мамлекеттердин өсүп жаткан санын толуктоодо колдоо көрсөтүүгө даяр.

Кыргызстандын жарансыздыкка каршы глобалдык күрөштөгү милдеттенмеси үчүн тиешелүү баа алуу үчүн БУУнун КЖКБсы Кыргыз Республикасынын колдонуудагы улуттук мыйзамдарынын жарандык жана жарансыздык чөйрөсүндөгү эл аралык стандарттарга шайкештигине талдоо жүргүзүүнү тапшырган. Бул басылмадагы сунуштар өлкө жарансыздык боюнча эки конвенцияга кошулганга чейин же кошулгандан кийин Кыргыз Республикасына өзүнүн мыйзамдарын жана практикасын эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүүдө жардам берүүгө багытталган.

Бул маанилүү жыйнакты кыргыз, орус жана англис тилдеринде басып чыгарууга шарт түзгөн бардык кесиптештерге жана эксперттерге, котормочуларга жана корректорлорго ыраазычылык билдирүүгө уруксат этиңиздер. Анда камтылган корутундулар жана сунуштар Кыргыз Республикасында жарансыздыкты кыскартууда жана алдын алууда, ошондой эле жарандыгы жок адамдарды коргоодо туруктуу прогресске өбөлгө болот деп ишенем.

БУУнун КЖКБ #IBelong глобалдык кампаниясынын милдеттерине жана «Эч кимди кароосуз калтырбоо» 2030-жылга чейин Күн тартибине ылайык Туруктуу өнүктүрүү максаттарына жетүүнү тездетүү менен аларды ишке ашырууда Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө, Парламентине жана бийлик органдарына колдоо көрсөтүүгө даяр.

Ханс Фридрих Шоддер

БУУнун Качкындардын иштери боюнча Жогорку Комиссарынын өкүлү

ЖАРАНДЫСЫЗДЫК МАСЕЛЕЛЕРИ БОЮНЧА КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН МЫЙЗАМДАРЫНА САЛЫШТЫРМА ТАЛДОО

БИР ДАГЫ БАЛА АПАТРИД БОЛУП ТӨРӨЛБӨШҮН КАМСЫЗ КЫЛУУ

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

1. Мамлекеттер анын аймагында төрөлгөн, апатрид болуп калышы мүмкүн болгон адамга өзүнүн жарандыгын беришет

(Жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясы, 1-статья)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 12-статьясы, 2-3-пунктары

«Ата-энелердин жарандыгы ар башка болгон учурда, эгерде ата-эненин бири Кыргыз Республикасынын жараны болсо, баланын жарандыгы туулган жерине карабастан ата-энелеринин жазуу жүзүндөгү макулдугу менен аныкталат.»

«Бала туулган учурда ата-эненин бири Кыргыз Республикасынын жарандыгында турса, ал эми бири жарандыгы жок же белгисиз адам болсо төрөлгөн жерине карабастан бала Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналат.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Кыргыз Республикасынын аймагында төрөлгөн баланы жаран деп таануу үчүн милдеттүү шарт деп, мыйзам, ата-эненин биринин жарандыгын эсептейт,

ушуну менен бирге ата-эненин жарандыгы ар башка болсо, баланын жарандыгы жөнүндө маселе ата-эненин жазуу жүзүндөгү макулдугу менен чечилиши керек; мындай мазмунду жөнгө салууну имплементациялоо кыйла татаал жана бир жактан- бала жарандыгы жок адам болуп калуу тобокелдигин өзүнө камтыйт, ата-эне пикир келишпесе, бала маселе чечилгенге чейин жарандыгы жок бойдон калат (эгер пикир келишпестик сот териштирүүсүнө өтүп кетсе, баланын жарандыгы жок жүрүү мезгили созулуп кетет), экинчи жактан, эгер ата-эне баланын жарандык таандыгы чет өлкөлүк ата-эненин жарандыгы боюнча аныктала тургандыгы боюнча макулдукка келишсе, ал эми чет өлкөлүк ата-эненин жарандык таандык өлкөсүнүн мыйзамдары баланы жаран деп тааныбаса, бала/ адам жарандыгы жок бойдон калат.

Жогоруда берилгенден улам, улуттук мыйзам эл аралык стандартка шайкеш келбейт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында колдонуудагы мыйзамдарды жакшыртуу жана өлкөнүн аймагында төрөлгөн, жарандыгы жок боло турган/ кала турган жак сөзсүз жараны болуп эсептеле турган жөнгө салууну караштыруу рекомендациясы берилет.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

2. Мамлекеттер алардын аймагында төрөлгөн, жарандыгы жок балдарга жарандык беришет

(БУУнун КЖКБ жарандыгы жоктукут жоюу боюнча аракеттердин 2014-24-жж. глобалдык планы, 2-аракет)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 12-статьясы, 4-пункту

«4. Ата-энеси Кыргыз Республикасынын аймагында туруктуу жашаган, жарандыгы жок адамдар болсо, Кыргыз Республикасынын аймагында төрөлгөн бала Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналат.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык ата-энеси Кыргыз Республикасынын аймагында туруктуу жашаган, жарандыгы жок адамдар болсо, Кыргыз Республикасынын аймагында төрөлгөн бала Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналат; бул жарандыгы жок балдардын жарандыгын аныктоо бөлүгүндө мыйзам менен жөнгө салынган жалгыз гана конкреттүү учур; демек, ата-энеси өлкөнүн аймагында убактылуу болгон, жарандыгы жок адамдардын Кыргыз Республикасынын аймагында төрөлгөн баласынын жарандыгына байланыштуу маселе мыйзамдын жөнгө салуусунан тышкары калып калган.

Балким, жөнгө салуудан тышкары калып калган маселелер иш жүзүндө мыйзамдын окшоштугу же башка ыкма менен чечилгендир (кандайдыр бир жолу табылган), бирок ушул чөйрөнү жөнгө салган негизги /атайын мыйзам бул маселелерди жөнгө салбагандыгы анык.

Демек, бул маселелерге карата улуттук мыйзам толук көлөмдө эл аралык стандарттарга шайкеш келет деп бааланбайт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында колдонуудагы мыйзамдарды жакшыртуу жана анда төмөнкүдөй ченемди караштуу рекомендациясы берилет, ага ылайык мамлекет анын аймагында төрөлгөн, башка өлкөнүн жарандыгы ала албаган балдарга жарандыкты автоматтык түрдө берет; бул принципти ишке ашыруу үчүн кошумча шарттарды белгилөө максатка ылайыктуу эмес, мисалы, туруктуу жашаган же убактылуу болуу жерин талап кылуу сыяктуу.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

3. Мамлекеттер белгисиз, алардын аймагында табылган балдарга жарандык беришет (ташанды бала)

(Жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясы, 2-статья)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 12-статьясы, 5-пункту

«Ата-энесинин экөө тең белгисиз Кыргыз Республикасынын аймагында турган бала Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналат.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Улуттук мыйзамдар эл аралык стандартка толук шайкеш келет- колдонуудагы жөнгө салууга ылайык, мамлекет өлкөнүн аймагында турган жана ата-энеси белгисиз балдардын бардыгын жарандары деп тааныйт. Ушуну менен бирге, мыйзамдарда жаш курагына байланыштуу ценз белгиленген эмес- бул ченем жашы толо элек жактардын (балдардын) барына таралат.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Рекомендациялар жок.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

4. Мамлекет өзүнүн жарандарынын чет өлкөдө төрөлгөн жана башка өлкөнүн жарандыгын ала албаган баласына жарандык беришет
(Жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясы, 4-статья)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 12-статьясы, 1-пункту

«1. Бала туулган учурда анын ата-энеси Кыргыз Республикасынын жараны болсо туулган жерине карабастан бала Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналат.

2. Ата-энелердин жарандыгы ар башка болгон учурда, эгерде ата-эненин бири Кыргыз Республикасынын жараны болсо, баланын жарандыгы туулган жерине карабастан ата-энелеринин жазуу жүзүндөгү макулдугу менен аныкталат.

3. Бала туулган учурда ата-эненин бири Кыргыз Республикасынын жарандыгында турса, ал эми бири жарандыгы жок же белгисиз адам болсо

төрөлгөн жерине карабастан бала Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналат.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Кыргыз Республикасынын аймагында төрөлгөн баланы жаран деп таануу үчүн милдеттүү шарт деп, мыйзам, ата-эненин биринин жарандыгын санайт, ушуну менен бирге ата-эненин жарандыгы ар башка болсо, баланын жарандыгы жөнүндө маселе ата-эненин жазуу жүзүндөгү макулдугу менен чечилиши керек; мындай мазмунду жөнгө салууну имплементациялоо кыйла татаал жана бир жактан- бала жарандыгы жок жак болуп калуу тобокелдигин өзүнө камтыйт, ата-эне пикир келишпесе, бала маселе чечилгенге чейин жарандыгы жок бойдон калат (эгер пикир келишпестик сот териштирүүсүнө өтүп кетсе, баланын жарандыгы жок жүрүү мезгили созулуп кетет), экинчи жактан, эгер ата-эне баланын жарандык таандыгы чет өлкөлүк ата-эненин жарандыгы боюнча аныктала тургандыгы боюнча макулдукка келишсе, ал эми чет өлкөлүк ата-эненин жарандык таандык өлкөнүн мыйзамдары баланы жаран деп тааныбаса, бала/ жак жарандыгы жок бойдон калат.

Жогоруда берилгенден улам, улуттук мыйзам эл аралык стандартка шайкеш келбейт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында колдонуудагы мыйзамдарды жакшыртуу жана анда төмөнкүдөй ченемди караштуу рекомендациясы берилет, ага ылайык мамлекет өзүнүн жарандарынын (ата-энесинин экөөнүн жана биринин) өлкөнүн чегинен тышкары төрөлгөн, башка өлкөнүн жарандыгы ала албаган баласын жараны деп тааныйт; бул принципти ишке ашыруу үчүн кошумча шарттарды белгилөө максатка ылайыктуу эмес.

ЖАРАНДЫК ЖӨНҮНДӨ МЫЙЗАМДАРДАН ГЕНДЕРДИК БАСМЫРЛООГО ЖОЛ БЕРГЕН ЧЕНЕМДЕРДИ АЛЫП САЛУУ

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

5. Мамлекеттер балдарына жарандык берүүдө жана жарандыкка ээ болууда, өзгөртүүдө жана сактоодо аялдарга жана эркектерге бирдей мамиле кылат

(БУУнун КЖКБ жарандыгы жоктуку жоюу боюнча аракеттердин 2014-24-жж. глобалдык планы, 2-аракет)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

Кыргыз Республикасынын улуттук мыйзамдары балдарына жарандык берүүдө жана жарандыкка ээ болууда, өзгөртүүдө жана сактоодо аялдарга жана эркектерге бирдей мамиле кылат.

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Улуттук мыйзамдар эл аралык стандартка шайкеш келет- жарандык маселелерин жөнгө салган улуттук мыйзамдар гендердин негизде басмырлоочу ченемдерди камтыбайт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Рекомендациялар жок.

БАСМЫРЛОО НЕГИЗДЕРИНДЕ ЖАРАНДЫКТАН АЖЫРАТУУНУ АЛДЫН АЛУУ

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

6. Улуттук мыйзамдар басмырлоо негиздеринде жарандыктан ажыратууну караштырбайт

(Жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясы, 9-статья)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

Кыргыз Республикасынын Конституциясы, 51-статьясы, 2-пункту

«3. Кыргыз Республикасынын ар бир жараны өзүнүн жарандыгынан жана өзүнүн жарандыгын өзгөртүү укугунан ажыратылышы мүмкүн эмес.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Улуттук мыйзамдар эл аралык стандартка шайкеш келет- Кыргыз Республикасынын мыйзамдары басмырлоо- расалык, этникалык, диний же саясий негиздер боюнча жарандыктан ажыратууга жол бербейт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Рекомендациялар жок.

МАМЛЕКЕТТИН УКУК УЛАНТУУЧУ УЧУРЛАРЫНДА ЖАРАНДЫГЫ ЖОКТУКТУ АЛДЫН АЛУУ

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

7. Улуттук мыйзамдар мамлекеттин келечектеги укук улантуучу учурларында жарандыгы жоктукту алдын алат

(Жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясы, 10-статья)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

Кыргыз Республикасынын мыйзамдары мамлекеттин келечектеги укук улантуучу учурларында жарандыгы жоктукту алдын алуу жөнгө салууларды караштырбайт.

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясынын 10-статьясы боюнча, «1. Макулдашуучу Мамлекеттердин ортосунда аймактарды өткөрүп берүүнү караштырган кандай гана болбосун келишимге мындай өткөрүп берүүнүн натыйжасында бир дагы адам апатрид болбой тургандыгына кепилдик берген токтомдор киргизилиши керек. Макулдашуучу Мамлекеттердин каалаганы ушул Конвенцияга катышпаган Мамлекет менен түзүлүп жаткан ушуга окшош эл аралык келишимдердин каалаганына мындай токтомдордун киргизилишине бардык мүмкүндү чараларды көрүшү керек.

2. Мындай токтомдор жок болсо аймак өткөрүп берилип жаткан же башка ыкма менен аймакты алып жаткан Макулдашуучу Мамлекеттердин каалаганы мындай өткөрүп берүүнүн же алуунун натыйжасында апатрид болуп калышы мүмкүн болгон адамдарга өзүнүн жарандыгын бериши керек.» Улуттук мыйзамдарды ушул стандартка шайкеш келтирүү үчүн мамлекет аймакты өткөрүп берүү же алуу жөнүндө иштелип чыккан эл аралык келишимдин үлгүсүндө алдын ала ээ болушу, же мамлекеттин укугун улантуу учурунда жарандыкка ээ болуунун конкреттүү тартибин аныктаган мыйзамдуу ченемди алдын ала караштырышы милдеттүү эмес; мыйзамда аймакты мамлекетке өткөрүп берүүнүн же алуунун натыйжасында эч ким апатрид болбой тургандыгына кепилдик берген мамлекеттик алдын ала билдирүүсү сыяктуу превенциялык мазмундагы ченемди караштырышы максатка ылайыктуу.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында жарандык маселелерин жөнгө салган атайын мыйзамда келечекте мамлекеттин укугун улантуу учурларында жарандыгы жоктуку алдын алуу үчүн мамлекет керектүү чараларды көрө тургандыгын декларациялоо рекомендациясы берилет.

ЖАРАНДЫГЫ ЖОК ЖАКТАРГА КОРГОО СТАТУСУН БЕРҮҮ ЖАНА АЛАРГА КӨМӨК КӨРСӨТҮҮ

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

8. Апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын 1(1)-статьясына ылайык улуттук мыйзамдарда жарандыгы жок адамдар аныктамасы камтылган

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 3-статьясы, «Тышкы миграция жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 1-статьясы

«Жарандыгы жок адамдар - Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналбаган жана чет мамлекеттин жарандыгына өзүнүн таандык экендигинин далили жок адамдар.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясына ылайык «апатрид» термини анын мыйзамдарына ылайык кайсыл бир мамлекет тарабынан жаран катары каралбаган адамды караштырат. Бул терминдин дефинициясы караштыргандай, мамлекет статусун аныктоо үчүн адам жашагандыктан ж.б. байланышы бар/ бар болгон өлкөлөрдүн мыйзамдарына таянышы керек. Кыргыз Республикасынын Мыйзамы Кыргыз Республикасынын жарандары болуп саналбаган жана башка мамлекетке таандыгына далили жок адамдарды апатрид деп эсептейт. Бул ченем жарандыгы жок адамды аныктоодон жана Конвенцияда белгиленген максаттардан кыйла айырмаланат, анткени жарандыгы жок адамдарды белгилөөдө адамдын жарандык таандыгын далилдеген документтер гана колдонулат. Тигил же бул мамлекетке таандыгына далилдин жоктугу адамдын жарандыгы жок экендигин түшүндүрбөйт. Жогоруда берилгендерден улам, жарандыгы жок адамдар аныктамасы апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясында берилген дефиницияга шайкеш келбейт. Жарандыгы жок адамдардын туура эмес аныктамасы өлкөдө жарандыгы жоктук учурларынын өсүшүнө көмөк көрсөтөт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Жарандыгы жок адамдар аныктамасын апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын 1-статьясынын 1-пунктуна шайкеш келтирүү рекомендациясы берилет.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

9. Мамлекеттер мигранттарды- жарандыгы жок адамдарды аныктоо жол-жоболору аркылуу аныкташат, алар укуктук статуска алып келет, ал жашоого уруксат берет жана адамдын негизги укуктарын ишке ашырууга кепилдик берет жана көмөк көрсөтөт

(БУУнун КЖКБ жарандыгы жоктукту жоюу боюнча аракеттердин 2014-24-жж. глобалдык планы, 6-аракет)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

Кыргыз Республикасында жарандыгы жок адамдардын статусун аныктоонун атайын жол-жобосу мыйзамдарда белгиленген эмес.

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясы жарандыгы жок адамдардын укуктук режимин белгилейт жана мамлекеттен анын аймагында турган жарандыгы жок адамдарды аныктоо үчүн керектүү жол-жоболорду иштеп чыгууну талап кылат, бул өз кезегинде, жарандыгы жок мигранттарга мыйзамдуу түрдөө жашоого жана адамдын элементардык укуктарын колдонууга укук бериши керек. Бул маселе боюнча Кыргыз Республикасынын мыйзамдары эл аралык стандарттарга жооп бербейт-жарандыгы жок адамдардын статусун аныктоонун атайын жол-жобосу мыйзамдарда белгиленген эмес.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында жарандыгы жок адамдардын статусун аныктоо жол-жобосун иштеп чыгуу рекомендациясы берилет, алардын натыйжасында жарандыгы жок адамдар мыйзамдуу түрдө жашоого уруксатты жана адамдын элементардык укуктарын колдонуу мүмкүндүгүн ала алышат.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

10. Улуттук мыйзамдар жарандыгы жок адамдарга мыйзамдуу түрдө жашоого уруксат берүүнү караштырат

(БУУнун КЖКБ жарандыгы жоктукту жоюу боюнча аракеттердин 2014-24-жж. глобалдык планы, 6-аракет)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Тышкы миграция жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 15-статьясы

«Кыргыз Республикасына алты айдан ашык мөөнөткө келишкен чет өлкөлүк жарандар же жарандыгы жок адамдар ушул Мыйзамга ылайык убактылуу жашап турууга уруксат алышат.

Ушул Мыйзамга ылайык иммигрант статусу берилген жана 5 жылдан ашык Кыргыз Республикасынын аймагында болушкан чет өлкөлүк жарандар же жарандыгы жок адамдар туруктуу жашоого уруксат алышат.»

Кыргыз Республикасынын аймагында чет өлкөлүк жарандарга жана жарандыгы жок адамдарга жашап турууга убактылуу жана туруктуу

уруксаттарды тариздөөнүн жана берүүнүн тартиби жөнүндө жобо, 6, 7 жана 12-пункттары

«Жашап турууга туруктуу уруксаттар боюнча

6. Жашап турууга туруктуу уруксат төмөнкүдөй берилет:

- ушул Жободо белгиленген тартипте Кыргыз Республикасынын аймагында туруктуу жашап турууга уруксат алган адамдарга, анын ичинде Кыргыз Республикасына кайра келип жаткан, Кыргыз Республикасынын жарандыгы мыйзамда белгиленген тартипте токтотулган адамдарга дагы;
- Кыргыз Республикасынын аймагында туруктуу жашаган, бирок Кыргыз Республикасынын жарандыгын албаган, же Кыргыз Республикасынын жарандыгы мыйзамда белгиленген тартипте токтотулган адамдарга;
- Кыргыз Республикасынын аймагында туруктуу жашаган чет өлкөлүк жарандарга же жарандыгы жок адамдарга - алар 18 жашка чыкканда.

7. Жашап турууга уруксат берүү жөнүндө арызды 18 жашка чыккан, Кыргыз Республикасынын аймагында 5 жылдан ашык мыйзамдуу түрдө жүргөн чет өлкөлүк жаран же жарандыгы жок адам (алардын ыйгарым укуктуу өкүлдөрү) өздөрү беришет.

Арыз менен кошо төмөнкүдөй документтер 2 нускада тапшырылат:

- паспорттун же аны алмаштыруучу, арыз ээсинин ким экенин билдирүүчү документтин көчүрмөсү;
- туулгандыгы тууралуу күбөлүктүн же ага теңештирилген документтин көчүрмөсү;
- жашаган жеринен үй-бүлөсүнүн курамы жөнүндө маалымкат;
- нике жөнүндө күбөлүктүн көчүрмөсү (эгер никелүү болсо);
- арыз ээсинин жана анын үй-бүлө мүчөлөрүнүн жашоо минимумун камсыздаган, туруктуу легалдуу киреше булагынын бар экендигин ырастаган төмөнкү документтердин бирин: эмгек китепчесинин көчүрмөсүн, активдерин, банктагы эсептерин же Кыргыз Республикасынын жаранынын көзөмөлчүлүгүн, эмгек акысынын өлчөмүн көрсөтүү менен иштеген жеринен маалымкат ж.у.с.;

- ден соолугунун абалы жөнүндө медициналык маалымкаттар («СПИД» борборунун, наркология жана психоневрлогия борборлорунун маалымкаттары);
- арыз ээси жарандыгын токтотконун күбөлөндүргөн документ (Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигине мүчө мамлекеттердин жарандыгы жок адамдары үчүн - Департаменттин органынын аны жарандыгы жок адам деп таануу жөнүндө корутундусу);
- чет өлкөлүк жарандын өзү жараны болгон мамлекеттин аймагында соттолбогондугу жөнүндө маалымкат, ал эми жарандыгы жокторго ал Кыргыз Республикасынын аймагына киргенге чейин жашаган мамлекеттин аймагында соттолбогондугу жөнүндө маалымкат;
- арыз ээсинин толук өмүр баяны.

12. Жашап турууга убактылуу уруксат чет өлкөлүк жаранга же жарандыгы жок адамга төмөнкүдөй берилет:

- Кыргыз Республикасынын аймагында эмгек ишмердигин жүргүзүү үчүн;
- окуу жайдын жана билим жана илим берүү чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын суранычы боюнча окуу жайда окуш үчүн;
- Кыргыз Республикасынын аймагында инвестициялык иш жүргүзүү үчүн.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Кыргыз Республикасында 5 жылдан ашык Кыргыз Республикасынын аймагында болушкан жарандыгы жок адамдар туруктуу жашоого уруксат ала алышат. Өлкөдө 5 жылдан аз жашаган жарандыгы жок адамдар жашап турууга убактылуу уруксат чет өлкөлүк жаранга же жарандыгы жок адамга төмөнкүдөй берилет: Кыргыз Республикасынын аймагында эмгек ишмердигин жүргүзүү үчүн же окуу жайдын жана Кыргыз Республикасынын Билим жана илим берүү министрлигинин суранычы боюнча окуу жайда окуш үчүн же Кыргыз Республикасынын аймагында инвестициялык иш жүргүзүү үчүн. Ошондой эле мыйзам туруктуу жашоого уруксат алууну туруктуу жашап турууга/ уруксатка ээ болууга жана Кыргыз Республикасынын жарандыгынын токтотулушуна байланыштырат, бирок жогоруда саналып өткөн шарттардын бирине да жооп бербеген адам өлкөдө кандай негизде болуп турганы түшүнүксүз, мисалы, туруктуу жашагандыгын далилдеген документ жок болсо же жарандыгын токтотууну далилдеген документ жок болсо же башка тийиштүү шарттарда. Ушуну менен бирге, жашоого уруксат

берүү үчүн милдеттүү түрдө көрсөтүлүшү керек болгон документтердин узун тизмеси жарандыгы жок адамдардын жашоого уруксат алууда ири тоскоолдуктарды түзүүдө. Бул маселе боюнча мыйзам эл аралык стандартка шайкеш келет деп эсептелиши мүмкүн эмес.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында мыйзамдарда өлкөнүн аймагында турган, жарандыгы жок адамдардын бардыгына мыйзамдуу түрдө жашоого уруксат берүү мүмкүндүгүн мыйзамдарда аныктоо рекомендациясы берилет, бул максаттар үчүн кошумча шарттар/ талаптар белгиленбесе жакшы болоор эле.

Статусубашка өлкө тарабынан аныкталган жактарга карата – аларга чет элдик жарандарга таркалган укуктук режим таркалышы мүмкүн. Апатриддерге өлкөдө мыйзамдуу түрдө жашоого уруксат берүүнүн жөнөкөйлөтүлгөн жол-жобосун аныктоо максатка ылайыктуу болот.

ЖАРАНДЫГЫ ЖОКТУКТУ АЛДЫН АЛУУ ҮЧҮН ТУУЛГАНДЫГЫН КАТTOОНУ КАМСЫЗ КЫЛУУ

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

11. Жарандыгы жокадамдарда, катталбаган мигранттарда жана жарандыгы аныкталбаган адамдарда төрөлгөн балдар туулганда катталышат жана туулгандыгы жөнүндө күбөлүк берилет

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

Кыргыз Республикасынын 2020-жылдын 10-августундагы №110 “Жарандык абалдын актылары жөнүндө” Мыйзамынын, 7 жана 13-статьялары

7-берене. Жарандык абалдын актысын жазуу

2. Жарандык абалдын актысына жазуу жүргүзүү үчүн арыз ээсинин инсандыгын ырастаган төмөнкү документтердин бири көрсөтүлүүгө тийиш:

- 1) туулгандыгын, никелешүүсүн, никесинин бузулгандыгын, фамилиясын, атын, атасынын атын өзгөрткөндүгүн жана өлгөндүгүн мамлекеттик каттоодо:
  - а) Кыргыз Республикасынын жаранынын жарактуу паспорту (ID-карта), ал эми Кыргыз Республикасынын чегинен тышкаркы аймакта - Кыргыз Республикасынын жаранынын паспорту (ID-карта) же жаппы жарандык паспорту;
  - б) офицердин инсандыгынын ырастамасы;
  - в) жарандыгы жок жактар үчүн жашай туруу укугу;
  - г) чет өлкөлүк жарандын паспорту;
  - д) баланын туулгандыгын мамлекеттик каттоодо «Кайрылмандын» ырастамасы.

13-берене. Туулгандыгын мамлекеттик каттоо үчүн негиздер

1. Туулгандыгын мамлекеттик каттоо үчүн төмөнкүлөр негиз болуп саналат:

- 1) төрөт болуп өткөн саламаттык сактоо уюму тарабынан белгиленген үлгүдө берилген баланын туулгандыгы тууралуу маалымкат, же болбосо медициналык мекемеден тышкары төрөлгөндө врач же медициналык башка кызматкер, саламаттыкты сактоонун ыйгарым укуктуу органы берген туулгандыгы тууралуу маалымкат;
- 2) баланын ата-энесинин алардын инсандыгын ырастаган документтери, никелешүү тууралуу күбөлүгү (никеси жок болгон учурда, энесинин инсандыгын ырастаган документтер);
- 3) Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналган ата-эненин (же ата-энесинин биринин) балдарынын чет мамлекетте төрөлгөн фактысын тастыктоочу, чет мамлекеттердин компетенттүү органдары тарабынан берилген документтер (туулгандыгы тууралуу

медициналык күбөлүк, реестрден көчүрмө, туулгандыгы жөнүндө сертификат жана башкалар);

4) белгиленген үлгүдөгү арыз.

2. Баланын туулгандыгы тууралуу медициналык күбөлүгү жок болгондо, баланын туулгандыгын мамлекеттик каттоо, баланы ушул аял төрөгөндүгүнүн фактысы аныкталгандыгы жөнүндө соттун мыйзамдуу күчүнө кирген чечиминин негизинде жүргүзүлөт.

[...] 4. Баланын туулгандыгы тууралуу арыз бала төрөлгөн күндөн баштап бир айдан кечиктирилбестен берилиши керек.

5. Ата-энесинин (атасынын же энесинин) өздөрүнүн инсандыгын ырастаган документтери жок болгон учурда, баланын төрөлгөн фактысын мамлекеттик каттоо туулгандыгы тууралуу актынын жазуусунан көчүрмө берүү менен туулгандыгы тууралуу актыга жазуу жүргүзүү жолу аркылуу жүзөгө ашырылат. Бул көчүрмө, ата-энесинин (атасы же энеси) инсандыгын ырастаган документтерин көрсөткөн учурга чейин социалдык жана медициналык кызмат көрсөтүүлөрдү алуу укугун камсыз кылуучу документ менен теңдештирилет. Баланын туулгандыгы тууралуу күбөлүгү ата-энесинин (атасы же энеси) алардын инсандыгын ырастаган документтерин көрсөткөндө берилет. Баланын төрөлгөн фактысын мамлекеттик каттоо бир жашка чейинки балдарга карата жүргүзүлөт.

6. Бир жашка чыккан же андан жогору жаш курагындагы баланын туулгандыгын мамлекеттик каттоо, ата-энесинин (ата-энесинин биринин) же жакын тууганынын же балдарды коргоо боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын аймактык бөлүмүнүн жазуу жүзүндөгү арызы боюнча, ошондой эле бала он алты жашка толгондо, анын өзүнүн арызы боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан белгиленген зарыл документтерди тиркөө менен жүргүзүлөт.

7. Кыргыз Республикасынын аймагында туулган, ата-энеси Кыргыз Республикасынын аймагында жашап жаткан чет өлкөлүк жарандар же жарандыгы жок адамдар болуп саналган баланын туулгандыгын мамлекеттик каттоо ушул берененин 1-бөлүгүнө ылайык жүзөгө ашырылат.

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

«Жарандык абалдык актылар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы туулгандыгын каттоонун негиздерин белгилейт жана төрөт үйүндө жана анын чегинен тышкары төрөлгөн балдардын туулгандыгын каттоо үчүн жана Кыргыз Республикасынын жарандарынын чет өлкөдө төрөлгөн балдарынын туулгандыгын каттоо үчүн керектүү документтердин тизмесин аныктайт; ата-энеси Кыргыз Республикасынын аймагында жашаган чет элдик жарандар же жарандыгы жок адамдар болуп саналгандардын өлкөнүн аймагында төрөлгөн балдарын каттоо өз алдынча пункт менен жөнгө салынат - мыйзам өлкөдө жашаган жарандыгы жок адамдын баласынын туулгандыгын каттоо учурун караштырат, бирок бул адам өлкөдө туруктуу жашаган же убактылуу жашаган адам болушу такталган эмес. Мыйзам ата-эненин өздөрүнүн инсандыгын ырастаган документтери жок болгон учурда, баланын төрөлгөн фактысын мамлекеттик каттоо туулгандыгы тууралуу актынын жазуусунан көчүрмө берүү менен туулгандыгы тууралуу актыга жазуу жүргүзүү жолун. Ал көчүрмөнүн негизинде балага медициналык жана социалдык кызматтарды алууга укук берет. Туулгандык тууралуу күбөлүк ата-эненин инсандыгын ырастаган документтерди алгандан кийин гана берилет жана бир жылга чейинки балдарга карата колдонулат. Бул ченем туулгандыгынын фактысын каттоону гана жөнгө салат, туулгандыгы тууралуу күбөлүк берилбестен жүргүзүлөт жана бир жашка чейинки балдар үчүн гана убакыт чектелет. Бул ченемдерге ылайык баланын туулгандыгы тууралуу күбөлүгү ата-энеси (ата-энеси) алардын инсандыгын тастыктоочу документтерди бергенде берилет.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында «Жарандык абалдык актылар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына өздөрүнүн инсандыгын ырастаган документтери жок болгон ата-энелердин балдарына туулгандыгы тууралуу күбөлүктү берүү мүмкүнчүлүгүн киргизүүнү сунуштайт. Анын үстүнө медициналык мекемелерден тышкары төрөлүүнү каттоо төрөткө катышкан адамдын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, балдардын укуктарын жана таламдарын камсыз кылуу чөйрөсүндөгү органдардын арызы боюнча каттоо мүмкүндүгү сунушталат.

ЖАРАНДЫГЫ ЖОКТУГУ ЖӨНҮНДӨ БУУНУН КОНВЕНЦИЯЛАРЫНА КОШУЛУУ

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

12. Мамлекеттер апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын катышуучулары болуп саналат

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

Кыргыз Республикасы апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясына кошулган эмес.

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясына кошулуу улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү жагынан алганда маанилүү кадам болуп саналат- Конвенция маанилүү инструмент болуп саналат, ал өлкөдө жарандык жана жарандыгы жоктук чөйрөсүндө укуктук өзгөрүүлөрдү туура жана тийиштүү түрдө жүргүзүүгө, бул чөйрөнү эл аралык стандарттарга ылайык өнүктүрүүгө көмөк көрсөтөт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Өлкөнүн апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясына кошулуусуна рекомендация берилет.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

13. Мамлекеттер жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясынын катышуучулары болуп саналат

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

Кыргыз Республикасы жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясына кошулган эмес.

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясына кошулуу улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү жагынан алганда маанилүү кадам болуп саналат- Конвенция маанилүү инструмент болуп саналат, ал өлкөдө жарандык жана жарандыгы жоктук

чөйрөсүндө укуктук өзгөрүүлөрдү туура жана тийиштүү түрдө жүргүзүүгө, бул чөйрөнү эл аралык стандарттарга ылайык өнүктүрүүгө көмөк көрсөтөт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Өлкөнүн жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясына кошулуусуна рекомендация берилет.

ЖАРАНДЫГЫ ЖОК АДАМДАР ЖӨНҮНДӨ САНДЫК ЖАНА САПАТТЫК МААЛЫМАТТАРДЫ ӨРКҮНДӨТҮҮ

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

14. Улуттук мыйзамдар жарандыгы жок адамдар жөнүндө сандык маалыматтардын ачыктыгын камсыз кылат

(БУУнун КЖКБ жарандыгы жоктукту жоюу боюнча аракеттердин 2014-24-жж. глобалдык планы, 10-пункту)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

Бул маселе Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган эмес.

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Эл аралык стандарттарга шайкеш келбейт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында колдонуудагы мыйзамдарды жакшыртуу жана аны бир жагынан жарандыгы жоктук чөйрөсүндөгү абалга баалоо / талдоо жүргүзүүгө мүмкүндүк берген формада жана көлөмдө жарандыгы жок жарандардын маалыматтарын чогултууну жана иштеп чыгууну; экинчи жагынан жарандыгы жок адамдардын статистикалык маалыматтары ачык жана кызыкдар жактарга жеткиликтүү болушу зарыл, бул өзүнө маалыматтын толук, түшүнүктүү жана кабыл алууга жеңил болушу маанилүү- буга байланыштуу маалыматты жарыялоо инструменти катары веб-порталды колдонуу колдоого алынат.

ЖЕРЛЕРДЕГИ МЫЙЗАМДУУ КЕПИЛДИКТЕР

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

15. Мамлекеттер эгер жаран башка мамлекеттин жарандыгына ээ болсо же ээ болуу стадиясында турган болсо жарандыктан баш тартуу мезгилинде жарандыгы жоктуку алдын алышат

(Жарандыгы жоктуку кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясы, 7.1-статья)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

Мыйзамдарда Кыргыз Республикасынын жарандыгынан чыккан учурда жарандыгы жоктуку алдын алуу боюнча механизмдер белгиленген эмес.

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Улуттук мыйзамдар эл аралык стандартка шайкеш эмес- эреже катары, адам башка мамлекеттин жарандыгын алуу үчүн жарандыктан чыгат жана эгер ага жарандык берүүдөн баш тартылса ал апатрид болуп калат. Жарандыктан баш тартуу учурунда жарандыгы жоктуку алдын алуу механизмдин жоктугу жарандыгы жок адамдардын санынын өсүшүнүн себеби болушу мүмкүн.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында колдонуудагы мыйзамдарды жакшыртуу жана аларда Кыргыз Республикасынын жарандыгынан чыгууда жарандыгы жоктуку алдын алуу механизмдерин караштыруу рекомендациясы берилет, ага ылайык адам башка өлкөнүн жарандыгын алса же алуу процессинде болсо гана жарандыктан чыгышы мүмкүн.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

16. Мамлекеттер чет өлкөдө узак убакыт жашагандыгы үчүн жарандыкты жоготуудан жарандыгы жоктуку алдын алышат

(Жарандыгы жоктуку кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясы, 7.4-статья)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

Кыргыз Республикасынын жарандыгын токтотуунун негиздери Кыргыз Республикасынын жарынын чет өлкөдө жашагандыгы үчүн жарандыкты токтотууну камтыбайт.

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы Кыргыз Республикасынын жарынын чет өлкөдө жашагандыгы үчүн жарандыкты токтотууну караштырбайт жана өлкөнүн чегинен тышкары катары менен 7 жыл жашаган учурда да мындай мүмкүндүктү караштырбайт (мындай 1961-жылдагы Конвенцияда каралган); улуттук мыйзамдар эл аралык стандарттарга шайкеш келет.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Рекомендациялар жок.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

17. Мамлекеттер жарандыгы жокторду кыскартуу жөнүндө 1961-жылдагы Конвенциянын 8-статьясында берилген учурларга гана уруксат берип, жарандыгы жоктукту жоготууну алдын алышат

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 26-статьясы

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы төмөнкү учурларда жоготулат:

- 1) эл аралык тынчтыкты жана коопсуздукту сактоо боюнча расмий милдеттерди аткаруу учурларын кошпогондо, адамдын чет мамлекеттин аскердик же чалгындоо кызматына кирүүсүнүн; террорчулук же экстремисттик кылмыштарды жасоо шыктарын жана көндүмдөрүн алууга багытталган даярдыктан Кыргыз Республикасынын аймагынан тышкары жакта өтөөсүнүн; чет мамлекеттин аймагындагы куралдуу кагылыштарга же согуш аракеттерине катышуусунун кесепетинде.

- 2) эгерде Кыргыз Республикасынын жарандыгы алдынала жалган маалыматтарды же бурмаланып жасалган документтерди көрсөтүүнүн натыйжасында алынган болсо.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Улуттук мыйзамдагы жарандыгын кыскартуу жөнүндө ченемдер 1961-жылдагы конвенциянын 8-статьясында жарандыкты жоготуу үчүн негиздерди ашык ченемдерди камтыйт. 1961-жылдын Конвенциясы террористтик кылмыштарды (өтөөгө даярдоо, сатып алууга багытталган көндүмдөрүн жана жасалган террористтик же экстремисттик кылмыш) жасагандыгы үчүн жарандыктан ажыратуу (жоготуу) негиздерин камтыбайт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Жарандыктан ажыратууну жөнгө салуучу деталдуу жол-жоболор жана мындай адамдар үчүн басмырлоого жол бербөө, пропорционалдуулук, адилеттүү соттук териштирүү жана жоготуу же туура эмес иш кылуу учурунда эффективдүү чара көрүү укугуна ылайык, мындан аркы кадамдарды иштеп чыгуу сунушталган.

Жарандыкты жоготуу жана/же ажыратуу боюнча улуттук мыйзамдарга өзгөртүүлөрдү киргизүүдө жана кабыл алууда терроризмге каршы контекстте адам укуктарынын жоголушу жана ажыратылышы боюнча эл аралык стандарттарды колдонуу сунушталат.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

18. Мамлекеттер никеге турууда же ажырашууда жарандыкты алууга, өзгөртүүгө, сактоого байланыштуу эркектер менен аялдардын ортосунда басмырлоону алдын алат

(Жарандыгы жоктукту кыскартуу жөнүндө 1961-жылдын Конвенциясы, 5-статья, Жарандыгы жоктукту жоюу боюнча аракеттердин глобалдык планы, 3-пункт)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 8-статьясы

«1. Кыргыз Республикасынын жаранынын чет өлкөлүк жаран же жарандыгы жок адам менен никеге турушу, ошондой эле андай никени бузушу алардын жарандыгын өзгөртпөйт.

2. Жубайлардын биринин жарандыгынын өзгөрүшү экинчисинин жарандыгынын өзгөрүшүнө алып келбейт.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Мыйзамдарда басмырлоого тыюу салуу жөнүндө атайын ченемдер белгиленген эмес, бирок ушул эле учурларда, басмырлоого өбөлгө боло турган ченемдерди да караштырбайт; ченем эл аралык стандартка шайкеш келет деп эсептелет.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Рекомендациялар жок.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

19. Мамлекет жарандыгын жоготкон же ажыратылган адамдын жубайынын жана балдарынын жарандыгы жоктугун алдын алат (Апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясы, 6-статьясы)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 8-статьясы

«Жубайлардын биринин жарандыгынын өзгөрүшү экинчисинин жарандыгынын өзгөрүшүнө алып келбейт.»

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 21-статьясы

«Ата-энелеринин жарандыгы өзгөргөн учурда, ошондой эле асырап алганда 14төн 18 жашка чейинки балдардын жарандыгын өзгөртүүгө балдардын макулдугун нотариалдык жактан күбөлөндүрүү менен гана жол берилет.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Мыйзамдарда жарандыгын жоготкон учурда жубайынын же балдарынын жарандыгын автоматтык түрдө өзгөрүүсүн караштырбайт; Мыйзам ата-энеси Кыргыз Республикасынын жарандыгын жоготкон учурда баланын жарандыгы жөнүндө жөнгө салууну караштырбайт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Рекомендациялар жок.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

20. Мамлекет жарандыгы жок адамдарга жөнөкөйлөштүрүлгөн натурализациялоо жолу менен жарандыгы жокторду кыскартат (жеңилдик берүү: жыйымдарды кыскартуу, арыз элеринин ала алышпаган документтерди берүүдөн баш тартуусу, ден соолугу же психикалык саламаттыгына далилдер жөнүнө талаптын жоктугу, тил билүү тесттеринин жоктугу, расалык, этникалык таандыгы, дини, саясий көз карашынын, жынысынын негизинде басмырлоонун жоктугу);

(Апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясы, 31-статьясы)

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 14-статьясы

«1. 18 жашка чыккан чет элдик жарандар жана жарандыгы жок адамдар жөнөкөйлөштүрүлгөн тартипте Кыргыз Республикасынын жарандыгына кабыл алуу жөнүндө расмий өтүнүч менен кайрылууга укуктуу 13-статьянын 1-бөлүгүнүн 1-пунктунда белгиленгендей, эгерде мыйзамда белгиленген тартипте күчүнө кирген мамлекеттер аралык макулдашууларда башкасы каралбаса, алардын Кыргыз Республикасынын аймагында жашоо мөөнөтү төмөнкүдөй учурларда бир жылга чейин кыскартылат, эгерде:

- 1) ата-энесинин бири Кыргыз Республикасынын жарандыгын алган жана Кыргыз Республикасынын аймагында жашаган болсо;
- 2) Кыргыз ССРинде төрөлсө жана мурдагы СССРдин жараны болсо;
- 3) Кыргыз Республикасынын жарандыгы калыбына келтирилсе.

2. Чет мамлекеттин жарандыгы бар же жарандыгы жок, этностук кыргыз болуп саналган адамдар, Кыргыз Республикасынын мурдагы жарандары Кыргыз Республикасына туруктуу жашоо үчүн кайтып келгенде, ошондой эле Кыргыз Республикасынын жараны менен никеге турган, Кыргыз Республикасына туруктуу жашоо үчүн келген аял жынысындагы чет мамлекеттин жарандары жана жарандыгы жок адамдар, Кыргыз Республикасынын аймагында жашап туруунун мөөнөтү жөнүндө шарттар коюлбастан жана 13-статьяда жана ушул статьянын 1-бөлүгүндө каралган шарттар сакталбастан мыйзамдарда белгиленген мөөнөттөрдө Кыргыз Республикасынын жарандыгына кабыл алынат. Аларды Кыргыз Республикасынын жарандыгына кабыл алуу алардын башка мамлекеттин жарандыгынан баш тартуусун көрсөтүү менен, башка мамлекеттин жарандыгынан алдын ала чыгуусуз эле Кыргыз Республикасынын жарандыгына кабыл алуу жөнүндө жазуу жүзүндөгү кайрылууларынын негизинде жүзөгө ашырылат.

3. Кыргыз Республикасынын жарандыгына ушул Мыйзамдын 13-статьясынын 1-бөлүгүндө каралган шарттарды сактабастан жөнөкөйлөштүрүлгөн тартипте төмөндөгүлөр кабыл алынат:

- 1) ата-энесинин бири Кыргыз Республикасынын жарандыгын алган бала - ошол ата-энесинин арызы жана башка ата-энесинин баланын Кыргыз Республикасынын жарандыгын алууга жазуу жүзүндөгү макулдугу боюнча. Эгерде бала Кыргыз Республикасынын аймагында жашап турса, андай макулдук талап кылынбайт;
- 2) жалгыз ата-энеси Кыргыз Республикасынын жарандыгын алган бала - ошол ата-эненин арызы боюнча;
- 3) камкордукка же көзөмөлдүккө алынган бала же ишке жарамсыз адам, - Кыргыз Республикасынын жарандыгына ээ камкордукка же көзөмөлдүккө алган адамдын арызы боюнча.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Мыйзамда жарандыгы жок адамдар үчүн натурализациялоону жөнөкөйлөтүү каралган эмес, мунун натыйжасында алага жарандык берүү жалпы шарттарда жүргүзүлөт, көпчүлүк учурда аларды канааттандыруу мүмкүн эмес. Мисалы, мыйзам Кыргыз Республикасынын жарандыгына кабыл алуу

үчүн белгиленген жашоо мөөнөтүн кыскартуу же жарандыгы жок адамдын статусу бар болгондугуна байланышы жок жалпы негизде бул талапты жокко чыгаруу мүмкүндүгүн гана караштырат; бул ченем эл аралык стандартка шайкеш келбейт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында жарандыгы жок адамдар үчүн натурализациялоо шарттарын жөнөкөйлөтүү, алар үчүн жөнөкөй тартипте белгилөө рекомендациясы берилет, мында берилүүгө тийиш болгон документтердин санынын аздыгы, төлөмдү/ мам. алымды жокко чыгаруу, натурализациялоо үчүн мыйзамда белгиленген жалпы талаптарды кыскартуу, алардын натурализациялоо үчүн башкача укуктук режимдин таркалышына көмөк көрсөтүү.

ЖАРАНДЫГЫ ЖОК АДАМДАРГА БЕЛГИЛЕНГЕН УКУКТАР

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

21. Мамлекеттер апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын 27-статьясына жана Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактка ылайык инсандыгын күбөлөндүрүүчү документтерди беришет

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Кыргыз Республикасынын аймагында чет өлкөлүк жарандарга жана жарандыгы жок адамдарга жашап турууга убактылуу жана туруктуу уруксаттарды тариздөөнүн жана берүүнүн тартиби жөнүндө» жобо, 1, 6, 7 жана 12-пунктары

«1. Кыргыз Республикасында жашап турууга уруксат чет өлкөлүк жарандарга же жарандыгы жок адамдарга Кыргыз Республикасында убактылуу же туруктуу жашап турууга укук берүүчү документ болуп эсептелет.

Жашап турууга уруксат чет өлкөлүк жарандын же жарандыгы жок адамдын Кыргыз Республикасынын аймагында болуу учурунда анын өздүк күбөлүгү болуп саналат.

6. Жашап турууга туруктуу уруксат төмөнкүдөй берилет:

- ушул Жободо белгиленген тартипте Кыргыз Республикасынын аймагында туруктуу жашап турууга уруксат алган адамдарга, анын ичинде Кыргыз Республикасына кайра келип жаткан, Кыргыз Республикасынын жарандыгы мыйзамда белгиленген тартипте токтотулган адамдарга дагы;
- Кыргыз Республикасынын аймагында туруктуу жашаган, бирок Кыргыз Республикасынын жарандыгын албаган, же Кыргыз Республикасынын жарандыгы мыйзамда белгиленген тартипте токтотулган адамдарга;
- Кыргыз Республикасынын аймагында туруктуу жашаган чет өлкөлүк жарандарга же жарандыгы жок адамдарга - алар 18 жашка чыкканда.

7. Жашап турууга уруксат берүү жөнүндө арызды 18 жашка чыккан, Кыргыз Республикасынын аймагында 5 жылдан ашык мыйзамдуу түрдө жүргөн чет өлкөлүк жаран же жарандыгы жок адам (алардын ыйгарым укуктуу өкүлдөрү) өздөрү беришет.

12. Жашап турууга убактылуу уруксат чет өлкөлүк жаранга же жарандыгы жок адамга төмөнкүдөй берилет:

- Кыргыз Республикасынын аймагында эмгек ишмердигин жүргүзүү үчүн;
- окуу жайдын жана билим жана илим берүү чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын суранычы боюнча окуу жайда окуш үчүн;
- Кыргыз Республикасынын аймагында инвестициялык иш жүргүзүү үчүн.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Кыргыз Республикасынын мыйзамдары жарандыгы жок адамдар үчүн гана арналган атайын документти берүүнү караштырбайт. Мыйзамда жашоого уруксат берүү мүмкүндүгү өлкөнүн аймагында 5 жылдан ашык жашоого (туруктуу жашоого уруксат үчүн), же жашоого убактылуу уруксат берүү үчүн белгиленген шарттарды сактоого байланыштуу экендиги белгилеген. Бул шарттар жарандыгы жок адамдар сыяктуу эле башка өлкөлөрдүн жарандары үчүн да жалпы болуп саналат. Жарандыгы жок адамдын статусунун бар болушу гана жашоого уруксат алуу үчүн жетишсиз. Адам жашоого убактылуу уруксат берүү үчүн белгиленген шарттарга жооп бериши (бул, эреже катары, чындыкка туура келбейт) же жашап турууга туруктуу уруксат берүү үчүн талапты канааттандыруу керек (анын ичинде 5 жыл бою жашоо), бул дагы

кыйынчылык жаратат. Мунун натыйжасында бул талаптарды канааттандыра албаган жана жашап турууга уруксат ала албаган адамдар калат (жарандыгы жок). Мыйзамдар эл аралык стандартка шайкеш келбейт.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Калкка документ берүү жана эсепке алуу максатында мыйзамдарда өлкөдө туруктуу түрдө жашабаган жана туруктуу жашагандыгына далили жок адамдар дагы инсандыгын күбөлөндүрүүнү алууга укугу белгилениши керек. Мындай укуктун ишке ашырылышын камсыз кылуу үчүн мыйзамдарда мындай адамдарды идентификациялоо жана аныктоо механизми каралышы керек. Кийинки документтөө үчүн мындай адамдарды идентификациялоонун натыйжалуу жана апробацияланган механизми бул жарандыгы жок адамдардын статусун белгилөө жол-жобосу.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

22. Мамлекеттер апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын 16-статьясына ылайык жарандыгы жок адамдардын сотко кайрылуу укугун камсыз кылышат

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

Кыргыз Республикасынын Жарандык процесстик кодекси, 380-статьясы

«1. Чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жок адамдар, чет өлкөлүк жана эл аралык уюмдар (мындан ары - чет өлкөлүк жактар) өздөрүнүн бузулган же талаштуу укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктарын коргоо үчүн Кыргыз Республикасынын сотторуна кайрылууга укуктуу.

2. Чет өлкөлүк жактар Кыргыз Республикасынын жарандары жана юридикалык жактары менен бирдей эле жарандык процесстик укуктарды пайдаланат жана процесстик милдеттерди аткарат.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Бул маселе боюнча улуттук мыйзамдар эл аралык стандартка толук көлөмдө шайкеш келет- мыйзамдарда Кыргыз Республикасында жарандыгы жок адамдардын өздөрүнүн укуктарын коргоо үчүн сотко кайрылуу укугу, ошондой эле Кыргыз Республикасынын жарандары менен процесстик укуктарында жана милдеттеринде теңдиги так аныкталган.

Рекомендациялар жок.

23. Мамлекеттер апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын 17-19- статьяларына ылайык жарандыгы жок жарандардын иштөө укугун камсыз кылышат

Кыргыз Республикасынын Эмгек кодекси, 7-статьясы

«Ушул Кодекс, эмгектик укук ченемдерин камтуучу мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар, эгерде Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында же эл аралык келишимдерде башкасы белгиленбесе, Кыргыз Республикасынын аймагында жайгашкан уюмдарда иштеген чет өлкөлүк жарандарга жана жарандыгы жок адамдарга карата колдонулат.»

«Чет өлкөлүк граждандардын Кыргыз Республикасындагы укуктук абалы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 7-статьясы

«Кыргыз Республикасында туруктуу жашаган чет өлкөлүк граждандар Кыргыз Республикасынын граждандары үчүн белгиленген негизде жана тартипте ишканаларда, мекемелерде жана уюмдарда жумушчу жана кызматчы катары иштеп, же башкача эмгектене алат.»

«Тышкы эмгек миграциясы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 6-статьясы

«Иш берүүчүнүн Кыргыз Республикасында чет өлкөлүк жумушчу күчүн тартуу жана пайдалануу менен байланышкан ишин жүзөгө ашыруусу миграция жагындагы ыйгарым укук берилген мамлекеттик орган тарабынан берилүүчү чет өлкөлүк жумушчу күчүн тартууга жана пайдаланууга уруксат берүүлөрдүн негизинде Кыргыз Республикасынын Өкмөтү аныктаган тартипте жүргүзүлөт.

Кыргыз Республикасынын аймагында эмгектик иш-аракетин жүзөгө ашыруу максатында убактылуу жүргөн чет өлкөлүк жаранга же жарандыгы жок

адамга иш берүүчү тарабынан миграция жагындагы ыйгарым укук берилген мамлекеттик орган атайын ачкан эсепке чет өлкөлүк кызматкердин Кыргыз Республикасынан транспорттун тийиштүү түрү менен чыгып кетүүсүн камсыз кылуу үчүн зарыл болгон каражатты (кепилдик төгүм) төгүп берген шартта Кыргыз Республикасынын Өкмөтү аныктаган тартипте миграция жагындагы ыйгарым укук берилген мамлекеттик орган тарабынан иштегенге уруксат берилет.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Бул маселе боюнча улуттук мыйзамдар эл аралык стандартка шайкеш келет. «Чет өлкөлүк граждандардын Кыргыз Республикасындагы укуктук абалы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы белгилегендей, Кыргыз Республикасында туруктуу жашаган чет өлкөлүк граждандар Кыргыз Республикасынын граждандары колдонгон укуктарды колдонушат. Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексине ылайык өлкөдө жашаган убакытка карабастан, жарандыгы жок адамдардын бардыгы эмгек ишмердүүлүгү менен алектене алышат. «Тышкы эмгек миграциясы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы чет өлкөлүк жарандарга же жарандыгы жок адамдарга иштөө укугуна уруксат берүүнү талап кылат. Мындай түшүндүрүү менен мыйзам Кыргыз Республикасында убактылуу жашап турган жарандыгы жок адамдарды чет элдик жарандар менен жалпы режимге коёт, бул Конвенциянын принциптерине шайкеш келет.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Рекомендациялар жок.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

24. Мамлекеттер апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын 22- статьясына ылайык жарандыгы жок адамдардын билим алууга укугун камсыз кылышат

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 3-статьясы

«Кыргыз Республикасынын аймагындагы башка мамлекеттердин жарандары жана жарандыгы жок адамдар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык билим алышат.»

«Мектепке чейинки билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 5.3-статьясы

«Эгерде Кыргыз Республикасынын Мыйзамдарында башкача каралбаса, чет өлкөлүктөрдүн же жарандыгы жок адамдардын балдары Кыргыз Республикасынын жарандары үчүн белгиленген тартипте мектепке чейинки билимди алышат.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Бул маселе боюнча улуттук мыйзамдар эл аралык стандартка толук көлөмдө шайкеш келет- баштапкы билим алуу маселелеринде апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясы жарандыгы жок адамдарды өлкөнүн жарандарына теңдейт; мыйзамга ылайык жарандыгы жок адамдар чет өлкөлүк жарандардын баштапкы билимге болгон укугуна ээ болушат, бул апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын талабына толугу менен шайкеш келет; орто жана жогорку билим алуу маселелеринде мыйзам жарандыгы жок адамдар жана чет элдик жарандар үчүн бирдей укуктук режимди белгилейт. Бул жөнгө салуудан улам, билим берүү жөнүндө мыйзамдар апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясына толугу менен шайкеш келет деген корутунду чыгарса болот.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Рекомендациялар жок.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

25. Мамлекеттер Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 12-статьясына жана апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын 23- статьясына ылайык жарандыгы жок адамдардын саламаттык сактоого укугун камсыз кылышат

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Кыргыз Республикасында жарандардын саламаттыгын сактоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 63-статьясы

«Кыргыз Республикасынын аймагында жүргөн чет өлкөлүк жарандардын, Кыргыз Республикасында туруктуу жашаган жарандыгы жок адамдардын жана качкындардын саламаттыкты сактоого карата укугу Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына жана Кыргыз Республикасынын эл аралык келишимдерине ылайык кепилденет.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Бул маселе боюнча улуттук мыйзамдар эл аралык стандартка шайкеш келбейт- апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясы мамлекетти өлкөнүн жарандарына белгиленген саламаттык сактоо чөйрөсүндөгү режимди жарандыгы жок адамдарга белгилөөгө милдеттендирет; «Кыргыз Республикасында жарандардын саламаттыгын сактоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы Кыргыз Республикасында туруктуу жашаган жарандыгы жок адамдарга гана саламаттык сактоого укуктарды берет; өлкөдө убактылуу жашаган жарандыгы жок адамдардын ден соолугун коргоо жөнүндө маселе регламенттелбестен калууда.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында рекомендациясы берилет- мыйзамдарда апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясына катышуучу өлкөлөрдө статусу белгиленбегендерди кошо алганда, жарандыгы жок адамдардын бардыгын саламаттык сактоого укугу менен камсыздоо.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

26. Мамлекеттер апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын 24-статьясына ылайык жарандыгы жок адамдардын социалдык камсыздоого укугун камсыз кылышат

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Чет өлкөлүк граждандардын Кыргыз Республикасындагы укуктук абалы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 10-статьясы

«Кыргыз Республикасында туруктуу жашаган чет өлкөлүк граждандар Кыргыз Республикасынын граждандары менен жалпы негизде пособиелерди, пенсияларды жана социалдык камсыздоонун башка түрлөрүн алууга укуктуу.

Убактылуу келип-кеткен чет өлкөлүк граждандар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген негизде жана тартипте пособиелерди, пенсияларды жана социалдык камсыздоонун башка түрлөрүн алууга укуктуу.

Пенсия белгилөө үчүн белгилүү иш стажысы талап кылынган учурда чет өлкөлүк граждандарга мыйзамдарда белгиленген негизде жана тартипте алардын чет өлкөдөгү иш стажысы кошулушу мүмкүн.

«Мамлекеттик жөлөкпулдар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 1-статьясы

«Ушул Мыйзамга ылайык Кыргыз Республикасынын камсыздандырылган граждандары, республикада жашаган, «Мамлекеттик социалдык камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамында каралган негиздерде жана шарттарда мамлекеттик пенсиялык социалдык камсыздандырууга салым кошкон чет өлкөлүк граждандар жана граждандыгы жок адамдар мамлекеттик пенсиялык социалдык камсыздандыруу боюнча пенсия (мындан ары-пенсия) алууга укуктуу.» «Мамлекеттик социалдык камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 1-статьясы, 1-пункту.

«1. Ушул Мыйзамдын колдонулушу төмөнкүлөргө жайылтылат:

- 1) Кыргыз Республикасынын аймагында жашаган Кыргыз Республикасынын жарандарына;
- 2) тарыхый мекенине кайтып келген жана “кайрылман” статусун алган этностук кыргыздарга;
- 3) эгерде алар менен жөлөкпулдарды берүү чөйрөсүндө эл аралык келишим түзүлгөн жана күчүнө кирген өлкөлөрдүн жарандары болуп саналса, Кыргыз Республикасынын аймагында жашаган чет өлкөлүк жарандарга.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Бул маселе боюнча улуттук мыйзамдар эл аралык стандартка шайкеш келбейт. «Чет өлкөлүк граждандардын Кыргыз Республикасындагы укуктук абалы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы социалдык камсыздоо чөйрөсүндө жарандыгы жок адамдардын укуктарын өлкөнүн жарандары менен бирдей белгилейт; социалдык камсыздоону ишке ашыруу укугунда өлкөдө убактылуу жашаган жарандыгы жок адамдар чет элдик жарандарга теңештирилет; бул апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын принцибине каршы келет, анткени өлкөдө туруктуу негизде жашабаган жарандыгы жок адамдардын укуктарын чектейт. «Мамлекеттик социалдык камсыздандыруу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык мамлекеттик жөлөкпулга укук жарандыгы жок адамдарга таркалбайт. Пенсия боюнча Кыргыз Республикасында мамлекеттик пенсиялык социалдык камсыздандыруу системасы иштейт, ал “Мамлекеттик пенсиялык социалдык

камсыздандыруу жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык Кыргыз Республикасынын камсыздандырылган жарандарына, республикада жашаган, мамлекеттик пенсиялык социалдык камсыздандырууга төгүмдөрүн төккөн чет элдик жарандарга жана жарандыгы жок адамдарга таркалат.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында мыйзамдарда апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясына катышуучу өлкөлөрдө статусу белгиленбегендерди кошо алганда, жарандыгы жок адамдардын бардыгын мамлекеттик жөлөкпулга укугу менен камсыздоо укугун караштыруу рекомендациясы берилет.

ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТ

27. Мамлекеттер апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын 31-статьясына ылайык жарандыгы жок адамдарды чыгарып коюудан коргоону камсыз кылышат

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАР

«Тышкы миграция жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, 19-статьясы

«Визасынын же болбосо жашап турууга уруксатынын мөөнөтү аяктаган чет өлкөлүк жаранга же жарандыгы жок же болбосо жашоого уруксаты жокко чыгарылган адамга тышкы саясатты ишке ашыруу боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган, ички иштер органдары же улуттук коопсуздук органдары Кыргыз Республикасынын чегинен чыгып кетүү жөнүндө көрсөтмө беришет. Чет өлкөлүк жаран жана жарандыгы жок адам чыгып кетүү жөнүндө көрсөтмөдөгү мөөнөттө Кыргыз Республикасынын аймагынан чыгып кетүүгө милдеттүү. Көрсөтмө аткарылбаган учурда чет өлкөлүк жаран же жарандыгы жок адам Кыргыз Республикасынын чегинен администрациялык жол менен чыгарылат.

Чет өлкөлүк жаран же жарандыгы жок адам төмөнкүдөй учурларда администрациялык түрдө чыгарылып жиберилет:

- 1) эгерде алардын аракеттери мамлекеттик коопсуздукту же коомдук тартипти камсыз кылуу кызыкчылыктарына каршы келсе;
- 2) эгерде бул калктын саламаттыгын жана адеп-ахлагын сактоо, Кыргыз Республикасынын жарандарынын жана башка адамдардын укуктарын жана мыйзамдуу таламдарын коргоо зарыл болсо;

- 3) эгерде алар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарын бир нече жолу бузса жана аларды кылмыш жоопкерчилигине тартууга негиз болбосо.

Администрациялык жол менен чыгарып жиберүүгө материалдар тышкы саясатты ишке ашыруу боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган, ички иштер органдары же улуттук коопсуздук органдары тарабынан таризделет.

Чет өлкөлүк жаран же жарандыгы жок адам төмөнкү учурларда соттун чечимисиз Кыргыз Республикасынын чегинен мажбурлап чыгарылууга тийиш:

- 1) тиешелүү уруксат берүүчү документтерисиз эмгек кылганда же жеке ишкердик иш кылганда;
- 2) визасы, каттоосу же жашап туруу уруксаты жок бир жылдан ашык Кыргыз Республикасынын аймагында болгондо;
- 3) визанын күчүнүн же жашап туруу уруксатынын мөөнөтү аяктаганына, жокко чыгарылганына же кыскартылганына карабастан, Кыргыз Республикасынын аймагынын чегинен ыктыярдуу чыгып кетүүдөн баш тартканда.»

УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРГА ТАЛДОО

Бул маселе боюнча улуттук мыйзамдар эл аралык укуктун принциптерине каршы келет- Кыргыз Республикасынын мыйзамдары мамлекеттик коопсуздукту камсыз кылуудан тышкары чыгарып салуу мүмкүндүгүнө жол берүүдөн тышкары, жарандыгы жок адамдарды чыгаруу үчүн негиздердин кеңири тизмесин белгилейт. Ошондой эле “Тышкы миграция” Мыйзамынын 19-статьянын 9-абзацынын, 1 жана 2-пунктчаларында белгиленген соттун чечимисиз мажбурлап чыгаруунун негиздери жөнүндө да белгилеп кетүү керек; мындай чара аталган ченемде каралган иштерге шайкеш эмес.

БУУНУН КЖКБ РЕКОМЕНДАЦИЯЛАРЫ

Улуттук мыйзамдарды эл аралык стандарттарга шайкеш келтирүү максатында төмөнкүдөй рекомендация берилет- мыйзам апатрид статусу жөнүндө 1954-жылдын Конвенциясынын 31-беренесине ылайык жарандыгы жок жарандардын жашап туруусу мамлекеттин коомдук тартибине же мамлекеттик коопсуздук кызыкчылыктарына каршы келгенде гана өлкөдөн жарандыгы жок адамды чыгарып салууга жол бериши керек.

АПАТРИДДЕРДИН СТАТУСУ ЖӨНҮНДӨ КОНВЕНЦИЯ

1954-жылдын 16-апрелиндеги Экономика жана Социалдык кеңештин 526 А (XVII) резолюциясына ылайык чакыртылган Ыйгарым укуктуу өкүлдөрдүн конференциясы тарабынан 1954-жылы 28-сентябрында кабыл алынды

39-беренеге ылайык 1960-жылдын 6-июнунда күчүнө кирген.

ПРЕАМБУЛА

Жогорку макулдашып жаткан Тараптар,

Бириккен Улуттар Уюмунун Уставы жана 1948-жылы 10-декабрда Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясы тарабынан кабыл алынган Адам укугунун жалпы декларациясын эске алып, бардык адамдар негизги укуктарын жана эркиндиктерин кандайдыр бир чектөөсүз колдонууга тийиш деген принцибин белгилешти,

Бириккен Улуттар Уюму апатриддердин тагдырына бир нече ирет кызыгуусун арттырганын жана көрсөтүлгөн негизги укуктарды жана эркиндиктерди апатриддер тарабынан кыйла кеңири пайдалануусун камсыз кылуу үчүн аракет кылуусун эске алып,

ошондой эле качкын болуп саналган апатриддер 1951-жылдын 28-июлундагы Качкындардын статусу жөнүндө конвенциясына киришин жана ушул Конвенцияга кирбеген көп апатриддер бар экенин эске алып,

апатриддердин абалын эл аралык макулдашуулар менен жөнгө салуу жана жакшыртуу зарылдыгын эске алып,

төмөнкүлөр жөнүндө макулдашышты:

I ГЛАВА

ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР

1-берене — «Апатрид» түшүнүгүнүн аныктамасы

- 1) Бул Конвенцияда «апатрид» термини кандайдыр бир мамлекеттин мыйзамынын жагдайлары боюнча жараны болуп каралбаган жакты түшүндүрөт.
- 2) Бул Конвенциянын жоболору төмөнкүлөргө жайылтылбайт:
  - iii) азыркы учурда Бириккен Улуттар Уюмунун башка органдарынын же мекемелеринин, качкындар иши боюнча Бириккен Улуттар Уюмунун Жогорку комиссарын кошпогондо, коргоосу же жардамы менен пайдаланган жактарга;
  - iv) жашаган өлкөсүнүн компетенттүү бийликтери ушул өлкөнүн жарандыгы менен байланышкан укуктарды жана милдеттенмелерди тааныган жактарга;
  - v) төмөнкүлөрдү болжолдоого олуттуу негиздер бар болгон жактарга:
    - a) ушул сыяктуу кылмыштарга карата чара көрүү максатында түзүлгөн эл аралык актыларда бул жосундарга берилген аныктаманын маанисинде тынчтыкка каршы кылмыш, аскердик кылмыш же адамзатка каршы кылмыш жасаса;
    - b) башпаанек берген өлкөдөн тышкары жана бул өлкөгө киргенге уруксат алганга чейин саясий эмес мүнөздөгү оор кылмыш жасаса;
    - c) Бириккен Улуттар Уюмунун максаттарына жана принциптерине каршы келген жосундарды жасаганга күнөөлүүлөр.

2-берене — Жалпы милдеттенмелер

Ар бир апатриdde жайгашкан өлкөгө карата милдеттенмелери бар, аларга ылайык, ал, негизинен, мыйзамдарга жана токтомдорго, ошондой эле коомдук тартипти сактоо үчүн кабыл алынган чараларга баш ийүүгө милдеттүү.

3-берене — Дискриминацияга жол бербөө

Макулдашып жаткан мамлекеттер апатриddерге карата ушул Конвенциянын жоболорун алардын расасы, дини же келип чыккан өлкөсүнүн белгилери боюнча дискриминациялабастан колдонушат.

4-берене — Диний көз караштар

Макулдашып жаткан мамлекеттер, алардын аймагында жайгашкан апатриddерге өз динин тутуу эркиндигине жана өз балдарына диний тарбия берүү эркиндигине карата өз жарандарына бергендей, андан кем эмес ылайыктуу шарттарды түзүшөт.

5-берене — Ушул Конвенцияга карабастан берилген укуктар

Ушул Конвенцияда бир да нерсе, бул Конвенцияга карабастан кандайдыр бир Макулдашып жаткан мамлекет тарабынан апатриddерге берген бир да укукту жана артыкчылыктарды буза албайт.

6-берене — «Бирдей жагдайларда» айтылчу сөз

Ушул Конвенцияда «бирдей жагдайларда» айтылчу сөз - бул жеке жак апатриdd болбогон учурда тиешелүү укуктарды пайдалануу үчүн канааттандырууга тийиш болгон каалаган талаптарды (өлкөдө болуунун жана жашоонун шарттарына жана мөөнөттөрүнө тиешелүү талаптарды кошкондо), мүнөзүнө жараша апатриdd канааттандырууга мүмкүнчүлүгү жок талаптарды кошпогондо, канааттандырууга тийиш дегенди билдирет.

7-берене — Өз ара жактыруучулук принцибинен алып таштоо

1. Ушул Конвенциянын негизинде апатриддерге кыйла жагымдуу укуктук абал берилген учурларды кошпогондо, Макулдашып жаткан мамлекет чет өлкөлүктөр пайдаланган абалды берет.

2. Макулдашып жаткан мамлекеттердин аймагында үч жылдык мөөнөт аяктагандан кийин бардык апатриддер мыйзамдуу жол менен белгиленген бирдейлүүлүк талабынан бошотулушат.

3. Ар бир Макулдашып жаткан мамлекет апатриддерге, ушул Конвенция бул мамлекетке карата күчүнө кирген күнү эч бир бирдейлүүлүксүз укуктарга жана артыкчылыктарга укуктарды мындан ары да берет.

4. Макулдашып жаткан мамлекеттер 2 жана 3-пункттарга ылайык укуктарга ээ болгондордон тышкары, эч кандай өз ара жактыруусуз, укуктарды жана артыкчылыктарды апатриддерге берүү мүмкүнчүлүгүнө жана 2, 3-пункттарда каралган шарттарга ылайык келбеген апатриддерди бирдейлүүлүк талаптарынан бошотуу мүмкүнчүлүгүнө кайрымдуулук менен мамиле кылышат.

5. 2 жана 3-пункттардын жоболору ушул Конвенциянын 13, 18, 19, 21 жана 22-беренелеринде эскертилген укуктарга жана артыкчылыктарга да, анда каралбаган укуктарга жана артыкчылыктарга да карата колдонулат.

8-берене — Өзгөчө чаралардан алып таштоо

Жактарга, мүлккө же жарандардын же чет мамлекеттин мурдагы жарандарынын кызыкчылыктарына карата колдонулушу мүмкүн болгон өзгөчө чаралар, Макулдашып жаткан мамлекеттер тарабынан мурда ушул чет мамлекеттин жарандыгына ээ болушунун негизинде апатриддерге карата колдонулбайт. Мыйзамдары ушул беренедө берилген жалпы принципти колдонууга жол бербеген Макулдашып жаткан мамлекеттер тиешелүү учурларда мындай апатриддердин кызыкчылыгын көздөп, алууларды белгилешет.

9-берене — Убактылуу иш-чаралар

Бул Конвенцияда бир да нерсе согуш маалында башка оор жана өзгөчө жагдайлар болгондо Макулдашып жаткан мамлекетти мамлекеттик коопсуздуктун кызыкчылыгы үчүн, тигил же бул белгилүү жакка карата ушул Макулдашып жаткан мамлекет тарабынан ал чынында эле апатрид болгонун аныктаганга чейин жана ага карата андан аркы колдонулуучу мындай чаралар мамлекеттик коопсуздуктун кызыкчылыгы үчүн зарыл деп эсептеген чараларды убактылуу көрүү укугунан ажырата албайт.

10-берене — Жашап туруунун үзгүлтүксүздүгү

1. Эгерде апатрид экинчи дүйнөлүк согуш учурунда депортацияланып, Макулдашып жаткан мамлекеттердин бирине жөнөтүлүп, ошол жерде жашап жаткан болсо, анда мындай мажбурлап жашаган убакыт бул аймактын чегинде мыйзамдуу жашоо катары каралат.

2. Эгерде апатрид экинчи дүйнөлүк согуш маалында Макулдашып жаткан мамлекеттин аймагынан депортацияланып, ушул Конвенция күчүнө киргенге чейин туруктуу жашоого жайгашуу максатында ошол жерге кайтса, анда мындай депортациялоого чейин жана кийин жашаган мезгили жашап туруунун үзгүлтүксүздүгү талап кылынган учурларда бир үзгүлтүксүз мезгил катары каралат.

11-берене — Апатрид-деңизчилер

Эгерде Макулдашып жаткан мамлекеттердин биринин желеги астында сүзүп жүргөн кемелердин экипажында кызмат өтөгөн адамдар апатрид болуп саналса, анда бул мамлекет өзүнүн аймагында бул жактардын турукташканын жана аларга өтүү документтерин берүүнү же кандайдыр бир башка өлкөдө жайгашуусун жеңилдетүү максатында аймагына кирүүгө убактылуу укугун берүүнү кайрымдуулук менен кабыл алат.

II ГЛАВА

УКУК СТАТУСУ

12-берене — Өздүк статус

1. Апатриддин өздүк статусу анын домицил өлкөсүнүн мыйзамдары же мындайы жок болсо, жашаган өлкөсүнүн мыйзамдары менен аныкталат.

2. Апатрид тарабынан мурда алынган анын өздүк статусуна байланыштуу укуктар жана негизинен никеден келип чыккан укуктар, тиешелүү укук бул жак апатрид болбогондо ушул мамлекеттин мыйзамдары тарабынан таанылган укуктардын бири болуп саналган шартта, зарыл болгон учурда бул мамлекеттин мыйзамдарында жазылган формалдуулуктарды аткарууда Макулдашып жаткан мамлекеттер тарабынан сакталат.

13-берене — Кыймылдуу жана кыймылсыз мүлк

Кыймылдуу жана кыймылсыз мүлктү, ошондой эле алар менен байланышкан укуктарды сатып алууда, ошондой эле кыймылсыз жана кыймылдуу мүлккө тиешелүү ижара жана башка келишимдерге карата, макулдашып жаткан мамлекеттер мүмкүн кыйла ылайыктуу, кандай болсо дагы ушундай эле жагдайларда чет өлкөлүктөр пайдаланган абалдан кем болбогон шарттарды түзүшөт.

14-берене — Автордук жана өндүрүштүк укуктар

Ойлоп табууга, чиймелерге жана моделдерге, соода маркаларына, фирманын аталышына жана адабий, көркөм жана илимий чыгармаларга карата өндүрүштүк укуктарды коргоо боюнча, кадимки жашаган жери болгон өлкөдөгү апатриддерге бул мамлекеттин жарандарына тиешелүү коргоо берилет. Каалаган башка бир Макулдашып жаткан мамлекеттердин аймактарында аларга кадимки жашаган жери болгон өлкөдөгү жарандарга окшош коргоо берилет.

15-берене — Ассоциациялардын укугу

Саясий мүнөзгө ээ болбогон жана пайда көрүү максатын көздөгөн ассоциацияларга жана кесиптик союздарга карата Макулдашып жаткан

мамлекеттер, алардын аймагында мыйзамдуу жашаган апатриддерге, ушундай эле жагдайларда чет мамлекеттин жарандарынын абалына ылайык келген, кыйла жагымдуу абалды түзүп берет.

16-берене — Сотко кайрылуу укугу

1. Ар бир апатрид бардык Макулдашып жаткан мамлекеттердин аймактарында сотторго эркин кайрылуу укугуна ээ.

2. Кадимки жашаган жери жайгашкан Макулдашып жаткан мамлекеттердин аймагында ар бир апатрид сотко кайрылуу укугу боюнча жарандар колдонгон абал менен колдонушат, негизинен, юридикалык жардам жана соттук чыгымдарды төлөөнү камсыздоодон бошотуу жаатында.

3. Ар бир апатридге бардык башка өлкөлөрдө, ал кадимки жашаган өлкөсүн кошпогондо, 2-пунктта аталган маселелер боюнча ал кадимки жашаган өлкөнүн жарандарына берилген абал берилет.

III ГЛАВА

КИРЕШЕ АЛЫП КЕЛГЕН ИШТЕР

17-берене — Жалданып иштөө

1. Макулдашып жаткан мамлекеттер алардын аймагында мыйзамдуу жашаган апатриддерге, алардын жалданып иштөө укуктарына карата ушундай эле жагдайларда чет мамлекеттердин жарандары колдонгон ылайыктуу укуктук абалын түзүшөт.

2. Макулдашып жаткан мамлекеттер бардык апатриддердин, негизинен алардын аймагына жумуш күчүн азгыруу программасын аткаруу тартибинде же иммиграция пландарына ылайык келген апатриддердин жалданып иштөө боюнча укуктарын жарандардын укуктары менен теңдөө мүмкүнчүлүгүнө кайрымдуулук менен мамиле жасашат.

18-берене — Менчик ишканада иштөө

Макулдашып жаткан мамлекеттер, алардын аймагында мыйзамдуу жашаган апатриддерге өз алдынча айыл чарбасы, өндүрүш, кол өнөрчүлүк жана соода менен алектенүү, ошондой эле соода жана өндүрүштүк шериктештиктерди уюмдаштыруу укугуна карата мүмкүн кыйла ылайыктуу, кандай болсо дагы ушундай эле жагдайларда чет өлкөлүктөр пайдаланган абалдан кем болбогон шарттарды түзүшөт.

19-берене — Эркин кесиптер

Ар бир Макулдашып жаткан мамлекет алардын аймагында мыйзамдуу жашаган жана ушул мамлекеттин компетенттүү бийлиги менен таанылган диплому бар, эркин кесиптер менен алектенүүнү каалаган апатриддерге мүмкүн кыйла ылайыктуу, кандай болсо дагы ушундай эле жагдайларда чет өлкөлүктөр пайдаланган абалдан кем болбогон шарттарды түзүшөт.

IV ГЛАВА

СОЦИАЛДЫК КОРГОО

20-берене — Ченазык системасы

Бардык калк үчүн жетишсиз азык-түлүктөрдүн жалпы бөлүштүрүүсүн жөнгө салган милдеттүү ченазык системасы бар болгон жерде, мындай система апатриддерге карата жарандар менен бирдей негизде колдонулат.

21-берене — Турак-жай маселеси

Турак жай маселеси мыйзамдар же токтомдор менен жөнгө салынганына же мамлекеттик бийликтин контролунда болгонуна байланыштуу, Макулдашып жаткан мамлекеттер, алардын аймагында мыйзамдуу жашаган апатриддерге мүмкүн кыйла ылайыктуу, кандай болсо дагы ушундай эле жагдайларда чет өлкөлүктөр пайдаланган абалдан кем болбогон шарттарды түзүшөт.

22-берене — Улуттук билим берүү

1. Баштапкы билим берүүгө карата Макулдашып жаткан мамлекеттер апатриддерге жарандар үчүн түзгөн укуктук абалды түзөт.

2. Баштапкыдан тышкары, улуттук билим берүүнүн башка түрлөрүнө, негизинен, окуу мүмкүнчүлүгү, чет өлкөлүк аттестаттарды, дипломдорду жана даражаларды таанууга, окуу укугу үчүн төлөмдөрдөн жана жыйымдардан бошотууга, ошондой эле стипендияларды берүүгө карата Макулдашып жаткан мамлекеттер апатриддерге мүмкүн кыйла ылайыктуу, кандай болсо дагы ушундай эле жагдайларда чет өлкөлүктөр пайдаланган абалдан кем болбогон шарттарды түзүшөт.

23-берене — Өкмөттүк жардам

Макулдашып жаткан мамлекеттер, алардын аймагында мыйзамдуу жашаган апатриддерге өкмөттүк жардам жана колдоо боюнча жарандары пайдаланган абал түзүлөт.

24-берене — Эмгек мыйзамы жана социалдык камсыздоо

1. Макулдашып жаткан мамлекеттер, алардын аймагында мыйзамдуу жашаган апатриддерге төмөнкүлөргө карата жарандары пайдаланган абалды түзүшөт:

а) эмгек үчүн сыйакы, үй-бүлөсүнө жөлөкпул, эгерде мындай жөлөкпулдар эмгек, жумуш күнүнүн узактыгы, ченемден тышкары иштөө, акы төлөнүүчү өргүүлөр, үйдө иштөөнүн чектөөлөрү, жалданып иштеген жактардын минималдуу жашы, окуучулук же кесиптик даярдык, аялдардын жана өспүрүмдөрдүн эмгеги, жамааттык келишимдердин артыкчылыктары менен пайдалануу үчүн сыйакынын бөлүгү болуп саналса, анткени бул маселелер мыйзамдар же токтомдор менен жөнгө салынат же административдик бийлик тарабынан көзөмөлгө алынат;

б) төмөнкү чектөөлөрү менен социалдык камсыздоону (иштеген жеринде болгон кырсыктарга, кесиптик ооруларга, энеликке, ооруга,

майыптуулукка, карылыкка, өлүмгө, жумушсуздукка тиешелүү мыйзам жоболору, социалдык камсыздоо системасы менен каралган ички мыйзамдарга жана токтомдорго ылайык үй-бүлөгө жана башка учурларга карата милдеттер):

i) алынган укуктарды жана алуу процессиндеги укуктарды сактоонун тиешелүү тартиби болушу мүмкүн;

ii) жашаган өлкөнүн мыйзамдары жана буйруктары мамлекеттик каражаттардын эсебинен төлөнгөн толук же жарым жартылай жөлөкпулду жана толук кандуу пенсия алуу үчүн талап кылынган төгүмдөргө карата бардык шарттарды аткарбаган жактарга төлөнүүчү жөлөкпулдарды алуунун атайын тартибин камтышы мүмкүн.

2. Иштеген жеринде кырсыктын же кесиптик оорунун натыйжасында апатриддин өлүмү үчүн компенсация алуу укугуна пайда алуучу Макулдашып жаткан мамлекеттердин аймагында жашабаган жагдайга таасир тийгизбейт.

3. Макулдашып жаткан мамлекеттер социалдык камсыздоого карата алынган укуктарды жана алуу процессиндеги укуктарды сактоо жөнүндө өз алдынча түзүлгөн же келечекте түзүлүшү мүмкүн болгон макулдашуулардан келип чыккан артыкчылыктар апатриддерге, жогоруда аталган макулдашууларга кол койгон мамлекеттердин жарандарына карата колдонулган шарттарды гана сактоо менен көрсөтүлөт.

4. Макулдашып жаткан мамлекеттер апатриддерге каалаган учурда ушул Макулдашып жаткан мамлекеттердин жана келишимге кирбеген мамлекеттердин ортосунда күчүндө болушу мүмкүн болгон мындай макулдашуулардан келип чыккан артыкчылыктарды берүү маселесине кайрымдуулук менен мамиле кылышат.

V ГЛАВА

АДМИНИСТРАТИВДИК ЧАРАЛАР

25-берене - Административдик көмөктөшүү

1. Апатриддер тарабынан кандайдыр бир укукту колдонуусу, ушул апатриддер кайрыла албаган чет мамлекеттин бийлигинин көмөктөшүүсүн талап кылганда, жогоруда аталган апатриддер аймагында жашаган Макулдашып жаткан мамлекеттер мындай көмөктөшүү өздөрүнүн бийликтери тарабынан көрсөтүлүшү үчүн чара көрүшөт.

2. Бийлик же 1-пунктта эскертилген бийликтер чет өлкөлүктөргө бийлик же алар жарандары болуп саналган мамлекеттердин бийлиги аркылуу берилген документтер жана күбөлүктөр менен апатриддерди камсыз кылышат же өздөрүнүн көзөмөлү астында камсыздашат.

3. Мындай тартипте берилген документтер жана күбөлүктөр чет өлкөлүктөргө бийлик тарабынан же жарандары болуп саналган мамлекеттердин бийликтери аркылуу берилген расмий документтерди алмаштырат жана алар анык эмес экени далилденмейинче анык деп таанылышат.

4. Колунда жок жактарга көрсөтүлгөн өзгөчө жеңилдетүүлөрдү берүү учурларын кошпогондо, ушул беренедө эскертилген кызмат көрсөтүүлөр үчүн акы алынышы мүмкүн; бирок мындай акы орточо болот жана ушул сыяктуу кызматтар үчүн жарандардан алынган акыга ылайык келет.

5. Бул берененин жоболору 27 жана 28-беренелердин жоболорун козгобойт.

26-берене — Жүрүү эркиндиги

Ар бир Макулдашып жаткан мамлекет, анын аймагында мыйзамдуу жашаган апатридге, негизинен, ушул эле жагдайларда чет өлкөлүк жарандарга карата колдонулуучу бардык эрежелерди сактоо шартында, анын аймагынын чегинде жашаган жерин тандоо жана эркин жүрүү укугун берет.

27-берене — Өздүк күбөлүгү

Макулдашып жаткан мамлекеттер алардын аймагында жайгашкан жана анык жолдо жүрүү документтери жок болгон апатриддерге өздүк күбөлүктөрүн беришет.

28-берене — Жолдо жүрүү документтери

Макулдашып жаткан мамлекеттер, алардын аймагында мыйзамдуу жашаган апатриддерге алардын аймагынан тышкары жолдо жүрүү үчүн жол жүрүү документтерин тапшырышат, анткени буга мамлекеттик коопсуздуктун жана коомдук тартиптин жүйөлүү себептери тоскоолдук кылбайт; мындай документтерге карата ушул Конвенцияга тиркелген эрежелердин жоболору колдонулат. Макулдашып жаткан мамлекеттер мындай жол жүрүү документтерин алардын аймагында жашаган каалаган апатридге бере алат; алар, негизинен, мыйзамдуу жашаган өлкөсүндө жол жүрүү документин алууга мүмкүнчүлүгү жок болгон, алардын аймагында жашаган апатриддерге ушул сыяктуу жол жүрүү документтерин берүү тууралуу маселесине кайрымдуулук менен мамиле жасашат.

29-берене — Салыктар

1. Макулдашып жаткан мамлекеттер апатриддерге, окшош шарттарда өз жарандарына салынган же салынышы мүмкүн болгондордон жогору же тышкары эч бир салыктарды, жыйымдарды же алымдарды салышпайт.

2. Мурдагы пункттун жоболору эч бир убакытта апатриддерге карата чет өлкөлүк жарандарга административдик документтерди, анын ичинде өздүк күбөлүктөрүн тапшыруу үчүн жыйымдарга тиешелүү мыйзамдарды жана токтомдорду колдонууну жокко чыгарбайт.

30-берене — Мүлктү ташып чыгуу

1. Макулдашып жаткан мамлекеттер өздөрүнүн мыйзамдарына жана токтомдоруна ылайык, апатриддерге алардын аймагына өзү менен кошо ташып келген мүлктү, отурукташуу үчүн кирүү укугу берилген бөлөк өлкөгө ташып чыгууга уруксат берилет.

2. Макулдашып жаткан мамлекеттер кирүүгө укук берилген башка өлкөлөрдө отурукташуу үчүн зарыл болгон мүлктү, мүлк кайсы жерде гана болбосун, ташып чыгууга уруксат берүү жөнүндө апатриддин өтүнүчүнө кайрымдуулук менен мамиле жасайт.

31-берене — Чыгарып жиберүү

1. Макулдашып жаткан мамлекеттер алардын аймагында мыйзамдуу жашап жаткан апатриддерди, мамлекеттик коопсуздукту же коомдук тартипти бузуулар жүйөсү болбосо, аймагынан чыгарып жибербейт.

2. Мындай апатриддерди чыгарып жиберүү сот тартибинде чыгарылган чечимдерди аткарууда гана жүргүзүлөт. Буга мамлекеттик коопсуздуктун жүйөлүү эске алуулары тоскоолдук кылган учуларды кошпогондо, апатриддерге өзүн актаган далилдерди көрсөтүү жана тиешелүү инстанцияларда же тиешелүү инстанциялар менен өзгөчө дайындалган жактын же жактардын алдында даттануу укугу, ошондой эле мындай максаттар үчүн өзүнө өкүл алууга укуктар берилет.

3. Макулдашып жаткан мамлекеттер мындай апатриддерге башка өлкөгө кирүүгө мыйзамдуу укук алуу үчүн жетиштүү мөөнөт берет. Макулдашып жаткан мамлекеттер бул мөөнөттүн ичинде зарыл деп эсептеген ички мүнөздөгү чараларды колдонуу укугун өзүнө калтырышат.

32-берене — Жарандыкка алуу

Макулдашып жаткан мамлекеттер апатриддердин ассимиляциясын жана жарандыкка алуусун мүмкүн болушунча жеңилдетет. Негизинен, алар жарандык берүү боюнча иш кагаздарды жүргүзүүнү тездетүү жана буга байланыштуу жыйымдарды жана чыгымдарды азайтуу мүмкүнчүлүгү үчүн болгон аракетин жумшашат.

VI ГЛАВА

КОРУТУНДУ ЖОБОЛОР

33-берене — Улуттук мыйзамдык актылар жөнүндө маалыматтар

Макулдашып жаткан мамлекеттер ушул Конвенцияны ишке киргизүү максатында чыгарган мыйзамдардын жана токтомдордун текстин Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысына кабарлашат.

34-берене — Талаштарды чечүү

Ушул Конвенцияны түшүндүрүү жана колдонуу боюнча анын катышуучуларынын ортосунда пайда болгон, башка жолдор менен чечилиши мүмкүн болбогон бардык талаштар, талашып жаткан тараптардын талабы боюнча Эл аралык сотко өткөрүлүп берет.

35-берене — Кол коюу, ратификацияоо жана кошулуу

1. Ушул Конвенция кол коюу үчүн Бириккен Улуттар Уюмунун Борбордук мекемелеринде 1965-жылдын 31-декабрынан бери ачык.

2. Ушул Конвенция төмөнкүлөрдүн атынан кол коюу үчүн ачык болот:

а) Бириккен Улуттар Уюмунун каалаган мүчө-мамлекети;

б) апатриддердин статусу жөнүндө маселе боюнча Бириккен Улуттар Уюмунун конференциясына катышууга чакыруу алган каалаган башка мамлекет; жана

в) Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясы кол коюуну жана ага кошулууну сунуш кылган каалаган мамлекет.

3. Бул Конвенция ратификацияланат жана ратификациялоочу грамоталар Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысына сактоого өткөрүлөт.

4. Бул Конвенция ушул берененин 2-пунктунда эскертилген мамлекеттер үчүн кошулуу үчүн ачык болот. Кошулуу Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысында кошулуу жөнүндө акты депонирлөө жолу менен жүргүзүлөт.

36-берене — Конвенцияны аймактык колдонуу жөнүндө токтом

1. Каалаган мамлекет Конвенцияга кол коюуда же ратификациялоодо же ага кошулууда, ушул Конвенциянын аракетин эл аралык кызматташуусу үчүн ушул мамлекет жоопкерчилик тарткан аймактын бардыгына же бөлүгүнө жайылтылат деп билдирүүгө тийиш. Мындай билдирүү Конвенция ушул мамлекет үчүн күчүнө кирген күндөн тартып күчүнө кирет.

2. Кийинки каалаган учурда Конвенциянын аракетинин мындай жайылуусу Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысына даректелген кабарлоо аркылуу жарыяланышы зарыл, жана Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы ушул кабарлоону алган учурдан токсонунчу күнү, эгерде бул акыркы дата кыйла кеч болуп саналса, же Конвенциянын ушул мамлекет үчүн күчүнө кирген күнү күчүнө кирет..

3. Кол коюуда, ратификациялоодо же кошулууда ушул Конвенция жайылтылбаган аймактарга карата, ар бир кызыкдар мамлекет конституциялык мүнөздөгү себептер боюнча зарыл болгон жерде мындай аймактардын өкмөттөрүнүн макулдугу менен мындай аймактарга ушул Конвенциянын колдонушун жайылтуу үчүн зарыл болгон чараларды көрүү мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө маселени карап чыгат.

37-берене — Федеративдүү мамлекеттер жөнүндө токтомдор

Федеративдик же унитардык эмес типтеги мамлекеттерге карата төмөнкү жоболор колдонулат:

- a) ушул Конвенциянын федералдык мыйзам чыгаруу бийлигинин юрисдикциясына кирген беренелерине карата федералдык өкмөттүн милдеттемелери федералдык мамлекет болуп саналбаган ушул Конвенцияда тараптардын милдеттерине көрсөтүлгөн чекте ылайык келишет;

- b) федерациянын конституциялык түзүмүнө ылайык мыйзам актыларын кабыл алууга милдеттүү эмес штаттардын, провинциялардын же кантондордун федерациясына кирген мыйзам чыгаруучу юрисдикциясына кирген ушул Конвенциянын беренелерине карата федералдык өкмөт аталган беренелер тууралуу штаттардын, провинциялардын жана кантондордун тиешелүү бийликтерин, өзүнүн жакшы пикири менен коштоп билдирүү жөнөтөт;
- c) ушул Конвенциянын тарабы болуп саналган федеративдик мамлекеттер, каалаган башка Макулдашып жаткан мамлекеттин Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы аркылуу тапшырылган талаптары боюнча Конвенциянын каалаган конкреттүү жобосуна карата бул жобо мыйзамдуу же башка жол менен канчалык деңгээлде ишке ашырылганын көрсөтүү менен федерацияда жана анын түзүмдүк бөлүктөрүндө колдонулуп жаткан мыйзамдар жана практикалар тууралуу маалым кат беришет.

38-берене — Эскертүүлөр

1. Кол коюуда, ратификациялоодо же кошулууда каалаган мамлекет Конвенциянын беренелерине, 1, 3, 4, 16 (1) жана 33-42-беренелерди кошпогондо, эскертүүлөрдү киргизе алат.
2. Ушул берененин 1-пунктуна ылайык эскертүү киргизген каалаган мамлекет каалаган учурда Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысына бул тууралуу кабарлап, киргизген эскертүүсүнөн баш тарта алат.

39-берене — Күчүнө кирүү

1. Ушул Конвенция алтынчы ратификациялоочу грамотаны же кошулуу жөнүндө акты сактоого өткөрүлгөн күндөн тарта токсонунчу күнү күчүнө кирет.
2. Конвенцияны ратификациялаган же алтынчы ратификациялоочу грамотаны же кошулуу жөнүндө акты сактоого өткөргөндөн кийин ага кошулган бардык мамлекеттер үчүн Конвенция тиешелүү мамлекет өзүнүн

ратификациялоочу грамотасын же кошулуу жөнүндө актын сактоого өткөргөн күндөн тартып токсонунчу күнү күчүнө кирет.

40-берене — Жокко чыгаруу

1. Каалаган Макулдашып жаткан мамлекет каалаган учурда бул Конвенцияны Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысынын атына кабарлоо аркылуу жокко чыгара алат.

2. Мындай жокко чыгаруу тиешелүү Макулдашып жаткан мамлекет үчүн Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы кабарлоо алган күндөн бир жыл өткөндөн кийин күчүнө кирет.

3. Билдирүү жасаган же 36-берененин негизинде кабарлоо жөнөткөн каалаган мамлекет, андан кийинки каалаган убакытта, Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысынын атына кабарлоо аркылуу Башкы катчы аталган кабарлоону алгандан кийин бир жыл өткөндө Конвенция тиешелүү аймакка жайылтылбайт деп билдирүү жасай алат.

41-берене — Кайра кароо

1. Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысынын атына билдирүү жасоо менен каалаган Макулдашып жаткан мамлекет каалаган учурда ушул Конвенцияны кайра карап чыгууну талап кыла алат.

2. Эгерде мындай талаптарга байланыштуу кандайдыр бир чараларды көрүү зарыл болсо, Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясы тиешелүү чараларды сунуштайт.

42-берене — Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы тарабынан жөнөтүлүүчү билдирүүлөр

Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы Бириккен Улуттар Уюмунун бардык мүчөлөрүнө жана 35-беренедө эскерилген, анын мүчөлөрү болуп саналбаган мамлекеттерге төмөнкүлөр тууралуу билдирет:

- a) 35-беренедө каралган кол коюулар, ратификациялар жана кошулуулар жөнүндө;
- b) 36-беренедө каралган билдирүүлөр жана кабарлоолор жөнүндө;
- c) 38-беренедө каралган эскертүүлөр жана эскертүүлөрдөн баш тартуулар жөнүндө;
- d) 39-беренеге ылайык ушул Конвенция күчүнө кирген күн жөнүндө;
- e) 40-беренедө каралган жокко чыгаруулар жана кабарлоолор жөнүндө;
- f) 41-берененин негизинде келип түшкөн кайра кароонун талаптары жөнүндө.

Жогоруда берилгендерди ырастап, төмөндө кол койгондор, тиешелүү түрдө ыйгарым укуктарга ээ болуу менен, өздөрүнүн өкмөттөрүнүн атынан ушул Конвенцияга кол коюшту.

Бир миң тогуз жүз элүү төртүнчү жылдын жыйырма сегизинчи август күнү Нью-Йоркто бир нускада ТҮЗҮЛДҮ, англис, испан жана француз тексттери бирдей аутенттүү болуп саналат; бул нуска Бириккен Улуттар Уюмунун архивинде сактоого өткөрүлөт жана анын күбөлөндүрүлгөн көчүрмөлөрү Бириккен Улуттар Уюмунун бардык мүчөлөрүнө жана анын мүчөсү болуп саналбаган, 35-беренедө аталган мамлекеттерге өткөрүлүп берилет.

ЖАРАНСЫЗДЫКТЫ ЖОЮУ ЖӨНҮНДӨ КОНВЕНЦИЯ

1961-жылдын 30-августу

Макулдашып жаткан мамлекеттер,

Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясы 1954-жылы 4-декабрда кабыл алган 896-Резолюциясына ылайык аракеттенип, эл аралык макулдашуулар менен жарансыздыкты кыскартууну каалоону эске алып,

төмөнкү тууралуу макулдашышты:

1-берене

1. Макулдашып жаткан мамлекет анын аймагында төрөлгөн, болбосо жарандыгы болбогон жакка өзүнүн жарандыгын берет. Мындай жарандык төмөнкү учурларда берилет:

а) төрөлгөндө, мыйзамдагы жагдайларга карата, же

б) мамлекеттин мыйзамына ылайык кызыкдар жактын же анын атынан тиешелүү бийликтерге өтүнүч боюнча шул берененин 2-пунктунун жоболорун эске алуу менен мындай өтүнүчтөр четке кагылбайт.

Ушул пункттун «б» пунктчасына ылайык өз жарандыгын берүүнү караштырган Макулдашып жаткан мамлекет, мамлекеттин мыйзамы менен белгилениши мүмкүн болгон мындай жаш куракта жана мындай шарттарды эске алуу менен мыйзамга ылайык өз жарандыгын берүүнү да караштыра алат.

2. Макулдашып жаткан мамлекет өзүнүн жарандыгын берүүнү ушул берененин 1-пунктунун «б» пунктчасына ылайык төмөнкү бир же бир нече шарттар боюнча коё алат:

- a) макулдашып жаткан мамлекет тарабынан өтүнүч белгиленген мезгилдин ичинде, он сегиз жаштан кечиктирбей, жыйырма бир жаштан ашпаган мезгилде берилет, бирок өзү өтүнүч бере алган кеминде бир жыл убактысы бар, кызыкдар жактын буга мыйзамдуу уруксатты алуу зарылчылыгы жок болсо, (сүйлөм түшүнүксүз, же орусчасы жок, салыштырганга);
- b) кызыкдар жак негизинен Макулдашып жаткан мамлекеттин аймагында, ушул мамлекет тарабынан белгиленген мезгилдин ичинде, бул мезгил түздөн түз өтүнүч бергенге чейин беш жылдан ашпаган же жалпысынан он жылдан ашпаган шартта жашайт;
- c) кызыкдар жак мамлекеттик коопсуздукка каршы укук бузуу үчүн соттолбосо жана жазык айыбы боюнча беш же андан көп жылдык мөөнөткө эркинен ажыратуу өкүмү чыгарылбаса;
- d) кызыкдар жак туруктуу апатрид болсо.

3. Ушул берененин 1 «b» жана 2-пункттарынын жоболоруна карабастан, Макулдашып жаткан мамлекеттин аймагында, энеси ушул мамлекеттин жарандыгына ээ болгон, никеде төрөлгөн наристе, төрөлгөндө ушул жарандыкка ээ болот, болбосо ал жарандыгы жок болот.

4. Макулдашып жаткан мамлекет болбосо жарандыгы жок болгон жана Макулдашып жаткан мамлекеттин аймагында төрөлүп, анын жарандыгын алууга мүмкүнчүлүгү болбогон, өтүнүч берүү жаш курагынан өтүп кеткенине байланыштуу, же талап кылган жашоо шарттарын аткарбаган, ошол жак төрөлгөндө ата-энесинин бири жогоруда аталган Макулдашып жаткан мамлекеттердин биринин жарандыгына ээ болгон жакка өз жарандыгын берет. Эгерде анын ата-энеси ал төрөлгөн учурда эки башка жарандыкка ээ болсо, кызыкдар жак атасынын жарандыгын же энесинин жарандыгын алуу тууралуу маселе мындай Макулдашып жаткан мамлекеттин улуттук мыйзамынын негизинде аныкталат. Эгерде мындай жарандыкты алуу үчүн өтүнүч зарыл болсо, анда андай өтүнүч арыздануучу же анын атынан мамлекеттин улуттук мыйзамынын талаптарына ылайык тиешелүү бийлик органына берилүүгө тийиш. Ушул берененин 5-пунктунун жоболорун эске алуу менен мындай өтүнүчтөр четке кагылууга жатпайт.

5. Макулдашып жаткан мамлекет өзүнүн жарандыгын ушул берененин 4-пунктунун жоболоруна ылайык, төмөнкүдөй бир же бир нече шарттардын негизинде бере алат:

- a) Өтүнүч арыздануучу жыйырма үч жаштан кем болбогон Макулдашып жаткан мамлекет тарабынан белгиленген жашка жеткенге чейин берилсе.
- b) Кызыкдар жак Макулдашып жаткан мамлекеттин аймагында ушул мамлекет тарабынан белгиленген үч жылдан ашпаган түздөн түз өтүнүч берүүнү коштогон убакыттын ичинде туруктуу жашаса.
- c) Кызыкдар жак ар дайым апатрид болсо.

2-берене

Макулдашып жаткан мамлекеттин аймагында табылган таштанды бала, туулган жери аныкталбагаса, ушул мамлекеттин жарандыгына ээ болгон ата-энеден ушул аймакта туулган деп болжолдонот.

3-берене

Ушул Конвенцияга ылайык макулдашып жаткан мамлекеттердин милдеттенмелерин аныктоо максатында суу кемесинде же учуучу аппаратта төрөлсө, ушул суу кемеси кайсы өлкөнүн желеги астында сүзүп жүрсө, ошол мамлекеттин аймагында же ушул учуучу аппарат кайсы мамлекеттин аймагында катталган болсо, ошол мамлекеттин аймагында болгон деп эсептелинет.

4-берене

1. Макулдашып жаткан мамлекет болбосо жарандыгы болбогон, анын аймагында төрөлбөгөн жакка, эгерде бул жак төрөлгөн учурда анын ата-энесинин биринде ушул мамлекеттин жарандыгы болгон жакка берилет. Эгерде анын ата-энеси ал төрөлгөн учурда эки башка жарандыкка ээ болсо, кызыкдар жак атасынын жарандыгын же энесинин жарандыгын алуу тууралуу маселе мындай Макулдашып жаткан мамлекеттин улуттук мыйзамынын негизинде аныкталат. Ушул пунктун жоболоруна ылайык жарандык берилет:

а) төрөлгөндө, мыйзамга ылайык, же

б) мамлекеттин мыйзамына ылайык кызыкдар жактын же анын атынан тиешелүү бийликтерге өтүнүч боюнча. Ушул берененин 2-пунктунун жоболорун эске алуу менен мындай өтүнүчтөр четке кагылбайт.

2. Макулдашып жаткан мамлекет ушул берененин 1-пунктунун «б» пунктчасына ылайык өзүнүн жарандыгын берүүнү төмөнкү бир же бир нече шарттар боюнча коё алат:

а) Өтүнүч арыздануучу жыйырма үч жаштан кем болбогон Макулдашып жаткан мамлекет тарабынан белгиленген жашка жеткенге чейин берилет;

б) Кызыкдар жак Макулдашып жаткан мамлекеттин аймагында ушул мамлекет тарабынан белгиленген үч жылдан ашпаган түздөн түз өтүнүч берүүнү коштогон убакыттын ичинде туруктуу жашайт;

с) кызыкдар жак мамлекеттик коопсуздукка каршы укук бузуу үчүн сот тарабынан күнөлүү деп аныкталбаса;

д) кызыкдар жак туруктуу апатрид болсо.

5-берене

1. Эгерде Макулдашып жаткан мамлекеттин мыйзамы никелешүү, никени бузуу, мыйзамдаштыруу, таануу же асырап алуу сыяктуу жеке статусундагы кандайдыр бир өзгөрүүлөрдүн натыйжасында жарандыгын жоготууну караштырган болсо, жарандыкты мындай жоготуу башка жарандыкты алуу шартына коюлат.

2. Эгерде Макулдашып жаткан мамлекеттин мыйзамына ылайык никеси жок төрөлгөн бала тууганчылык байланыштарды таануунун натыйжасында ушул өлкөнүн жарандыгынан ажыраса, ал тиешелүү бийликтерге жазуу жүзүндөгү өтүнүч берүү жолу менен бул жарандыгын калыбына келтирүү мүмкүнчүлүгү берилет; мындай өтүнүчтү берүүнү белгилеген шарттар ушул Конвенциянын 1-беренесинин 2-пунктунда берилген шарттардан катуу болбоого тийиш.

6-берене

Эгерде Макулдашып жаткан мамлекеттин мыйзамы ушул мамлекеттин жарандыгынан кандайдыр бир жакты ажыратуунун же жоготуунун натыйжасында, ушул жактын жубайы же балдары жарандыгын жоготууну караштырса, мындай жоготуу башка жарандыкты алуу шартына коюлат.

7-берене

1. а) Эгерде Макулдашып жаткан мамлекеттин мыйзамы жарандыктан баш тартууга уруксат берсе, эгерде тиешелүү жаран башка жарандыкты албаса, мындай баш тартуу жарандыкты жоготуунун жыйынтыгы болбоого тийиш.

б) Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясы тарабынан 1948-жылы 10-декабрда жактырылган Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 13 жана 14-беренелеринде берилген принциптерге ылайык келбеген учурларда ушул пункттун “а” пунктчасынын жоболору колдонулбайт.

2. Кандайдыр бир чет мамлекетте жарандык алууну каалаган Макулдашып жаткан мамлекеттин жараны, эгерде ушул чет мамлекеттин жарандыгын же бул тууралуу тиешелүү ырастамасын албаса, өз жарандыгын жоготпойт.

3. Ушул берененин 4 жана 5-пунктарынын жоболоруна ылайык, Макулдашып жаткан мамлекеттин жараны апатрид болуу үчүн, чыгып кетүүнүн, чет өлкөдө болуунун, катталбай калуунун натыйжасында же башка ушул сыяктуу негиздер боюнча өзүнүн жарандыгын жоготпойт.

4. Жарандык алган жак, эгерде ал өз жарандыгын сактап калуу ниети жөнүндө бийликке билдирбей калган учурда, Макулдашып жаткан мамлекеттин мыйзамына ылайык үзгүлтүксүз жети жылдан кем эмес мезгилдин ичинде чет өлкөдө жашагандыгына байланыштуу жарандыгын жоготот.

5. Макулдашып жаткан мамлекеттин ушул мамлекеттин аймагынан тышкары төрөлгөн жараны, эгерде аталган мезгилдин ичинде ушул Мамлекеттин аймагында жашаса же тиешелүү бийлик органдарында катталса, ушул Мамлекеттин мыйзамы бул жактын жарандыгын жашы жеткенден кийин бир жыл өткөнгө чейин сактап калат.

6. Ушул беренедө аталган жагдайларда эч бир жак, эгерде мындай жоготуу бул жакты апатрид кылса, мындай жоготуу ушул Конвенциянын башка бир токтомдору менен түздөн түз тыюу салынбаган болсо, кандайдыр бир Макулдашып жаткан мамлекеттин жарандыгын жоготпойт.

8-берене

1. Макулдашып жаткан мамлекет, эгерде мындай ажыратуу аны апатридге айландырса, ал жакты жарандыгынан ажыратпайт.

2. Ушул берененин 1-пунктунун жоболоруна карабастан, жак Макулдашып жаткан мамлекеттин жарандыгынан төмөнкү учурларда ажыратылышы мүмкүн:

а) 7-берененин 4 жана 5-пунктарына ылайык жарандыкты жоготууга жол берилген жагдайларда;

б) эгерде жарандык жалган маалыматтарды берүүнүн натыйжасында же алдоонун натыйжасында алынган болсо.

3. Ушул берененин 1-пунктунун жоболоруна карабастан, эгерде кол коюуда, ратификациялоодо же кошулууда ал учурда өзүнүн улуттук мыйзамы менен каралган төмөнкү бир же бир нече негиздер боюнча жарандыктан ажыратуу укугун калтырууну көрсөтсө, каалаган Макулдашып жаткан мамлекет каалаган жакты өз жарандыгынан ажыратуу укугун сактап кала алат:

а) ушул Макулдашып жаткан мамлекетке чыныгы берилүү милдетине каршы, тиешелүү жак:

i) Макулдашып жаткан мамлекеттин түздөн түз тыюу салуусун тоготпой башка мамлекетке кызмат көрсөтсө же кызмат көрсөтүүсүн улантса, же башка мамлекеттен сыйлык алса же алуусун улантса, же

ii) ушул Мамлекеттин жашоо кызыкчылыктарына олуттуу зыян келтирген жүрүм-туруму;

а) тиешелүү жак башка мамлекетке ант берсе же чыныгы берилүү жөнүндө расмий билдирүү жасаса, же Макулдашып жаткан мамлекетке чыныгы берилүүдөн баш тартуу чечиминин белгилүү бир далилдерин берсе.

4. Эч бир Макулдашып жаткан мамлекет ушул берененин 2 жана 3-пунктуна ылайык жол берилген жарандыктан ажыратуу укугун жүзөгө ашырбоого тийиш, тиешелүү жак үчүн ишти сот же башка көз карандысыз мекеме тарабынан адилеттүү териштирүүгө укугун караштырган мыйзамга ылайык аракеттенген учурларын кошпогондо.

9-берене

Эч бир Макулдашып жаткан мамлекет эч бир жакты же жактар тобун расалык, этностук, диний же саясий негиздер боюнча жарандыгынан ажырата албайт.

10-берене

1. Макулдашып жаткан мамлекеттердин ортосундагы аймакты өткөрүп берүүнү караштырган каалаган келишим, бул өткөрүп берүүнүн натыйжасында эч ким апатрид болуп калбайт деген кепилдигин берген жоболорду камтышы зарыл. Макулдашып жаткан мамлекет ушул Конвенцияга катышпаган мамлекет менен түзүлүп жаткан мындай келишим аталган жоболорду камтышы үчүн болгон аракетин жумшоого тийиш.

2. Мындай жоболор жок болсо, аймак өткөрүлүп жаткан же башка жолдор менен аймакты алган Макулдашып жаткан мамлекет өз жарандыгын, мындай өткөрүп берүүнүн же алуунун натыйжасында болбосо, апатрид боло турган жактарга берет.

11-берене

Макулдашып жаткан мамлекеттер алтынчы ратификациялоочу грамотаны же кошулуу жөнүндө грамотаны сактоого өткөргөндөн кийин мүмкүн болушунча аз убакыттын ичинде Бириккен Улуттар Уюмунун алкагында ушул Конвенциянын негизинде кандайдыр бир артыкчылыктарды талап кылган жактар өз талаптарын караштыруу жана ушул талаптарды тиешелүү бийлик органдарына берүүдө аларга жардам көрсөтүү тууралуу өтүнүчтөрү менен кайрыла алган мекемени түзүүгө көмөктөшүүсү зарыл.

12-берене

1. Ушул Конвенциянын 1-беренесинин 1-пунктунун же 4-беренесинин жоболорунда каралгандай, төрөлгөндө, мыйзамдагы жагдайларга ылайык өзүнүн жарандыгын бербеген Макулдашып жаткан мамлекетте

жагдайларга карата 1-беренесинин 1-пунктунун же 4-беренесинин жоболору ушул Конвенция күчүнө киргенге чейин төрөлгөн, ошондой эле ал күчүнө киргенден кийин төрөлгөн жактарга карата колдонулат.

2. Ушул Конвенциянын 1-беренесинин 4-пунктунун жоболору күчүнө киргенге чейин төрөлгөн, ошондой эле күчүнө киргенден кийин төрөлгөн жактарга карата колдонулат.

3. Ушул Конвенциянын 2-беренесинин жоболору ушул Конвенция Макулдашып жаткан мамлекет үчүн күчүнө киргенден кийин ушул мамлекеттин аймагында табылган балдарга гана карата колдонулат.

13-берене

Бул Конвенция жарансыздыкты кыскартууга көбүрөөк көмөктөшкөн жана каалаган Макулдашып жаткан мамлекеттин колдонуудагы же күчүнө кирип жаткан мыйзамдарында камтылган же эки же андан ашык Макулдашып жаткан мамлекеттердин ортосунда колдонулуп жаткан же күчүнө кире турган каалаган конвенцияларда, келишимдерде же макулдашууларда камтылган жоболорду козгоочу катары түшүндүрүлбөөгө тийиш.

14-берене

Ушул Конвенцияны түшүндүрүү же колдонуу боюнча Макулдашып жаткан мамлекеттердин ортосунда пайда болгон бардык талаштар, башка жол менен чечилбесе, ушул талаштагы каалаган тараптын талабы боюнча Эл аралык сотко көрсөтүлөт.

15-берене

1. Ушул Конвенция эл аралык карым-катыштары үчүн каалаган Макулдашып жаткан мамлекет жоопкерчилик тарткан бардык өз алдынча башкаруусу жок, карамагындагы, колониялык жана башка метрополия болуп саналбаган аймактарга карата колдонулат; ушул берененин 2-пунктунун жоболоруна каршы келбегенине байланыштуу кол коюуда, ратификациялоодо же кошулууда тиешелүү Макулдашып жаткан мамлекет мындай кол коюунун, ратификациялоонун же кошулуунун натыйжасында ушул Конвенция жайыла турган метрополия болуп саналбаган, аймакты же метрополия болуп саналбаган аймактарды көрсөтүүгө тийиш.

2. Кандай болсо дагы, сөз жарандык тууралуу болуп жатат, метрополия болуп саналбаган аймак метрополиялык аймак менен бир бүтүн катары саналбайт, ушул аймакка бул Конвенциянын жайылышы үчүн Макулдашып жаткан мамлекеттин же метрополия болуп саналбаган аймактын негизги мыйзамдарына же практикаларына ылайык метрополия болуп саналбаган аймактын алдын ала макулдугу талап кылынганда, бул Макулдашып жаткан мамлекет он эки айылдык мөөнөттүн ичинде, аталган Макулдашып жаткан мамлекет тарабынан бул Конвенцияга кол койгон күндөн тартып, метрополия болуп саналбаган аймактын зарыл болгон макулдугун алуу үчүн чараларды көрүүгө тийиш, ал эми мындан макулдук алынгандан кийин, Макулдашып жаткан мамлекет Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысын кабарлоого милдеттүү. Бул Конвенция мындай кабарлоодо көсөтүлгөн аймакта же аймактарда, Башкы катчы ушул кабарлоону алган учурдан тарта колдонулуп баштайт.

3. Ушул берененин 2-пунктунда аталган он эки айлык мөөнөт аяктагандан кийин тиешелүү Макулдашып жаткан мамлекеттер эл аралык карым-катыштары үчүн жооптуу жана аларга карата ушул Конвенцияны жайылтууга макулдугу алынбаган метрополия болуп саналбаган аймактар менен консультациялоолордун жыйынтыктары жөнүндө Башкы катчыга билдирүүсү тийиш.

16-берене

1. Ушул Конвенция 1961-жылдын 30-августунан 1962-жылдын 31-майын кошуп Бириккен Улуттар Уюмунун борбордук мекемелеринде кол коюу үчүн ачык болот.

2. Бул Конвенция төмөнкүлөрдүн атынан кол коюу үчүн ачык:

- a) Бириккен Улуттар Уюмунун каалаган мүчө-мамлекеттери;
- b) келечекте жарансыздыкты жоюу же кыскартуу боюнча Бириккен Улуттар Уюмунун Конференцияларына катышууга чакырылган башка өлкөлөр;
- c) Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясы Конвенцияга кол коюуга же кошулууга чакыруу жөнөткөн каалаган мамлекет.

3. Бул Конвенция ратификацияланат жана ратификациялоо жөнүндө документтер Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысында сактоого өткөрүлөт.

4. Бул Конвенция ушул берененин 2-пунктунда эскертилген мамлекеттер үчүн кошулуу үчүн ачык болот. Кошулуу Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысында кошулуу жөнүндө актты сактоого өткөрүү жолу менен жүргүзүлөт.

17-берене

1. Кол коюуда, ратификациялоодо же кошулууда каалаган мамлекет Конвенциянын 11, 14 же 15-беренелерине эскертүүлөрдү киргизе алат.

2. Бул Конвенцияга эч кандай башка эскертүүлөрдү киргизүүгө жол берилбейт.

18-берене

1. Бул Конвенция ратификациялоо же кошулуу тууралуу алтынчы документти сактоого өткөрүлгөн күндөн кийин эки жылдан кийин күчүнө кирет.

2. Конвенцияны ратификациялаган же алтынчы ратификациялык грамотаны же кошулуу жөнүндө актты депонирлөөдөн кийин кошулган бардык мамлекеттер үчүн Конвенция тиешелүү мамлекет тарабынан өзүнүн ратификациялоочу грамотасы же кошулуу жөнүндө актты депонирлеген күндөн тартып токсонунчу күнү же бул Конвенция ушул берененин 1-пунктунун жоболоруна ылайык, кыйла кечки датасына карата күчүнө кирет.

19-берене

1. Каалаган Макулдашып жаткан мамлекет каалаган убакытта Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысынын атына кат жүзүндөгү билдирүү аркылуу ушул Конвенцияны жокко чыгара алат. Мындай жокко чыгаруу тиешелүү Макулдашып жаткан мамлекет үчүн Башкы катчы кабарлоону алган күндөн тартып бир жылдан кийин күчүнө кирет.

2. 15-берененин жоболоруна ылайык ушул Конвенция кайсы бир Макулдашып жаткан мамлекеттин метрополия болуп саналбаган аймагына жайылтылса, бул Мамлекет мындан кийин каалаган убакытта, тиешелүү аймактын макулдугу менен ушул аймакка карата өз алдынча бул Конвенцияны жокко чыгаруу жөнүндө Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысына кабарлоо

жасай алат. Мындай жокко чыгаруу бардык башка Макулдашып жаткан мамлекеттерге талаптагыдай кабарлоо тууралуу билдирүү жасаган Башкы катчы тарабынан бул кабарлоону алган күндөн тартып бир жылдан кийин күчүнө кирет.

20-берене

1. Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы Бириккен Улуттар Уюмунун бардык мүчөлөрүнө жана анын мүчөсү болуп саналбаган 16-беренедө аталган мамлекеттерге төмөнкү жагдайлар жөнүндө кабарлайт:

- a) 16-беренеге ылайык кол коюу, ратификациялоо жана кошулуу тууралуу;
- b) 17-беренеге ылайык эскертүүлөр тууралуу;
- c) c) 18-беренеге ылайык бул Конвенция күчүнө кирген күн тууралуу;
- d) 19-беренеге ылайык жокко чыгаруулар тууралуу.

2. Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы алтынчы ратификациялоочу грамотаны же кошулуу жөнүндө грамотаны депонирлөөдөн кечиктирбей, 11-беренеге ылайык анда эскертилген мекемени түзүү тууралуу маселеге Башкы Ассамблеянын көңүлүн бурат.

21-берене

Бул Конвенция күчүнө кирген күнү Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы тарабынан каттоого алынат.

Жогоруда берилгенди тастыктап, төмөндө кол койгон ыйгарым укуктуу өкүлдөр ушул Конвенцияга кол коюшту.

Бир миң тогуз жүз алтымыш биринчи жылдын отузунчу август күнү Нью-Йоркто бир нускада түзүлдү, англис, испан, кытай, орус жана француз тексттери бирдей аутенттүү болуп саналган, Бириккен Улуттар Уюмунун архивине сактоого өткөрүлгөн жана күбөлөндүрүлгөн көчүрмөлөрү Бириккен Улуттар Уюмунун бардык мүчөлөрүнө жана анын мүчөсү болуп саналбаган, ушул Конвенциянын 16-беренедө аталган мамлекеттерге өткөрүлүп берилет.

UNHCR
The UN Refugee Agency